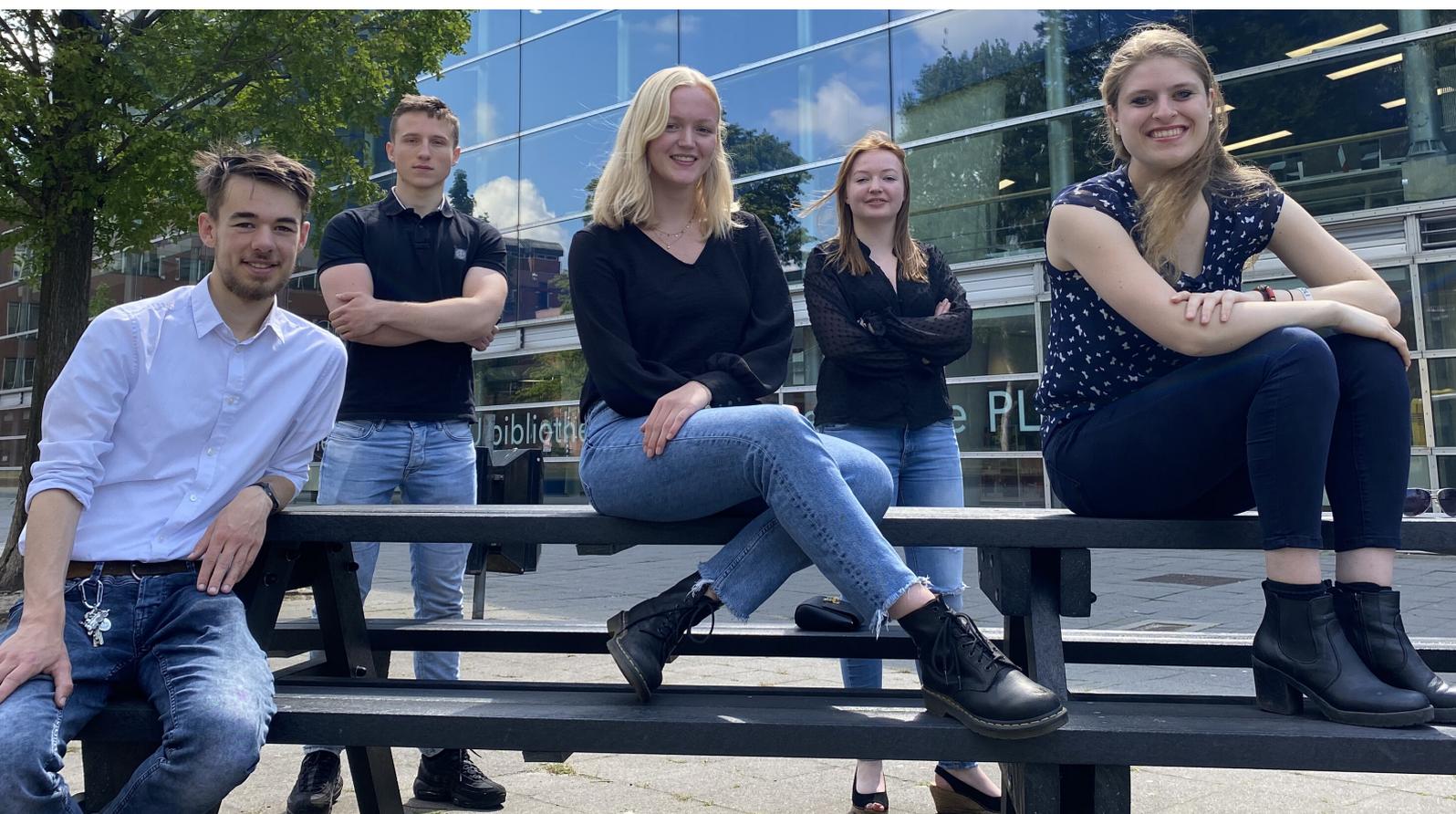

Toegang tot recht

HOGESCHOOL UTRECHT
HONOURSMODULE

Met dank aan Maartje Vermeulen

Inhoud

Voorwoord	5
Een eerlijk proces Amina Driouichi	6
Sociale advocatuur Arthur Eveleens	12
Toegang tot recht in samenspel met de ZSM-aanpak Elianne Westra	18
De verhouding tussen toegang tot recht en onafhankelijke cliëntenondersteuning Fee Wever	24
De rechtsongelijkheid van de verdachte ten opzichte van het Openbaar Ministerie lijkt onoverbrugbaar Luka Hoogstraten	30
Jeugdstrafrecht Michelle Bosch	38
Toegang tot recht en verschillen in machtsverhoudingen Meri Hakobyan	46
Laaggeletterden en digitalisering Nicole Groenewoud	51
Co-ouderschap en de Wmo Nohla Post	59
De engel des doods onterecht veroordeeld Veronique Verschoof	65

voorwoord

Samen met het lectoraat Toegang tot het Recht heeft het Instituut voor Recht een honoursmodule ontwikkeld. Vanuit diverse invalshoeken onderzochten we wat toegang tot het recht is en hoe het zich verhoudt tot verschillende maatschappelijke ontwikkelingen. Gedurende een hele periode werd er wekelijks tijd besteed aan het thema toegang tot het recht en maakten we steeds analyses van lectoraten gemaakt en nabesproken. Dit gebeurde door gastsprekers van het lectoraat Toegang tot het Recht die onder andere vertelden over hun wetenschappelijk onderzoek. Wanneer je deze module met succes afrond ontvang je een honourssterverklaring voor gedrevenheid. Op deze manier hebben wij laten zien dat wij naast het reguliere programma extra activiteiten hebben verricht, welke uiteraard zijn onderschreven door de Hogeschool Utrecht.

Tijdens de honoursmodule analyseerden wij onderwerpen die te maken hebben met toegang tot het recht. Enkele voorbeelden van deze besproken onderwerpen zijn toegang tot het recht vanuit een (recht)sociologisch perspectief en toegang tot het recht in combinatie met vroeg signalering in het kader van terrorismebestrijding. Ieder van ons heeft een interessant onderwerp gekozen voor het schrijven van een essay. De kennis die wij uit de analyse, voorbereiding en hoorcolleges van de gastsprekers haalden vormde de basis voor het schrijven van onze essays. In het essay beantwoorden wij de vraag wat toegang tot het recht betekent en beschrijven wij hoe dit zich verhoudt met het gekozen onderwerp en het rechtssocialisme. Hierbij de door ons samengestelde bundel met de essays.

Amina Driouichi en Luka Hoogstraten

Amina Driouichi
HBO Rechten, 2e jaar

Artikel 6 Europees Verdrag voor Rechten van de Mens. Een eerlijk proces

Door Amina Driouichi

“Behoud en verandering zijn allebei goed en nodig. Zolang ze hand in hand gaan. Beide zijn slecht als ze elkaar uitsluiten.” - Johan Rudolf Thorbecke, grondlegger van de Nederlandse parlementaire democratie (1). Wellicht het meest spraakmakende artikel uit het Europees Verdrag voor Rechten van de Mens (hierna: EVRM) is die waarin de toegang tot de rechter is gewaarborgd. Artikel 6 EVRM beschermt het recht op een eerlijk proces (2). Hoe toegankelijk is het rechtssysteem eigenlijk voor ons als burgers? De structuur van deze paper gaat als volgt. Aan de hand van literatuur en kennis wil ik beginnen met het definiëren van het begrip toegang tot het recht. Gelieerd hieraan is het belangrijk om te weten in wat voor soort rechtsstaat wij leven en welke rechters we hebben om überhaupt aan een eerlijk proces uit het EVRM te kunnen participeren. Vervolgens wil ik daadwerkelijk

ingaan op de toegankelijkheid van een eerlijk proces waarop ik ten slotte mijn eigen visie tevens conclusie wil delen.

Toegang tot recht

Het begrip toegang tot het recht wordt gezien als onderdeel van de moderne democratie. Vanuit de jaren 70 heeft het zijn eerste introductie gemaakt door Cappelletti en Garth. Door de jaren heen zijn rechten ontwikkeld met als doel deze ook daadwerkelijk in praktijk te brengen. Hierdoor zijn er dan ook uiteenlopende definities. Het houdt in dat we de middelen hebben om gebruik te kunnen maken van het recht bij geschillen of ter bescherming van een rechtspositie. Merendeels gaat het om toegang tot juridische informatie, advies en het belang van rechtsbijstand in bijvoorbeeld de advocatuur of juridische instanties (3). Bovendien is er onderscheid tussen formeel en materieel toegang tot het recht. Het materiële betreft de praktische problemen en

(1) Thorbecke.

(2) Art. 6 EVRM.

(3) Eijkman 2017.

oplossingen uit de praktijk.

Volgens Cappelletti en Garth is de waarde van de definitie toegang tot het recht niet enkel juridisch vatbaar. Zij gaven toen al aan dat dit begrip een enorm brede omvang heeft, derhalve moeilijk te nuanceren is naar één specifieke definitie. Er vloeit in ieder geval voort dat elk juridisch systeem zou moeten voldoen aan twee aspecten. Het moet toegankelijk en rechtvaardig zijn, voor zowel het individu als de massale maatschappij (4).

Eerder gaf ik aan dat er uiteenlopende definities bestaan inzake de toegang tot het recht. We kunnen uit de theorie van Cappelletti en Garth dit begrip onderverdelen in maar liefst vier golven die de definitie nader toelichten. De eerste golf doelt op het perspectief vanuit de kwetsbare burger in combinatie met de juridische bijstand. Denk hierbij aan de minderbedeelden of mensen met een minimaal taalniveau. De tweede golf gaat over consumenten- en milieurechten. Verder gaat de derde golf over de benadering van het recht waarvan conflictoplossing een deel uitmaakt. Gevolgd door de vierde en laatste golf, waarvan experts suggereren dat de toenemende digitalisering in de maatschappij ook zijn aandeel kan hebben in de ontwikkeling (5). Ook zou er onderscheid kunnen zijn tussen burgers die bescherming nodig hebben

en burgers die een oplossing nodig hebben. In deze paper beperk ik dit brede onderwerp tot een eventuele oplossing die voor verheldering kan zorgen.

Nederland is een democratische rechtsstaat met een relevante positie van de overheid. Dit betreft kortom de verdeling van de macht binnen de staat. Hierbij hebben wij als burgers zeggenschap en is ook de overheid aan regels gebonden. De fundamentele kenmerken voor een democratische rechtsstaat bedraagt de volgende kenmerken. Ten eerste dat de overheid slechts mag optreden op grond van algemene regels die democratisch tot stand zijn gekomen (legaliteitsbeginsel). Ten tweede dat de macht verspreid is over verschillende organen binnen de staat. Ten derde dat er een onafhankelijke en onpartijdige rechter is, en ten vierde dat er fundamentele rechten zijn die de overheid moet eerbiedigen (6).

We zien dus dat één van de fundamentele kenmerken voor een democratische rechtsstaat de onafhankelijkheid vanuit de rechterlijke macht betreft en dat deze macht de fundamentele rechten van de burgers zo veel mogelijk moet eerbiedigen. Deze onafhankelijkheid biedt burgers bescherming tegen overheidsoptreden dat arbitrair is of op een andere manier in strijd is met het recht. De rechterlijke macht bestaat uit

(4) Eijkman 2017, p. 6-7

(5) Cohen & Clark 2015.

(6) Visscher, *Praktisch Staatsrecht*.

de Rechtbanken, Gerechtshoven (beroep) en de Hoge Raad (cassatie). Hiernaast hebben we ook administratieve gerechten. Dit zijn de Centrale Raad van Beroep (CRvB), het College van Beroep voor het Bedrijfsleven (CBB) en de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State (ABRvS). Deze administratieve gerechten behoren niet tot de rechterlijke macht, maar de rechters van deze instanties zijn wel rechters conform artikel 6 EVRM. Er is duidelijk een bepaalde toegankelijkheid voor wat betreft het proces, aangezien voor elk geschil er een instantie die ons daarbij kan helpen (7).

Voorts bestaat onze grondwet uit klassieke en sociale grondrechten (de fundamentele rechten zoals eerder benoemd). De eerste achttien artikelen zijn de zogeheten klassieke grondrechten. Deze waarborgen in zekere zin de vrijheden van burgers en de overheid dient er zo veel mogelijk te respecteren. De overige artikelen uit de grondwet behoren tot de sociale grondrechten. Deze rechten zijn als een soort opdracht voor de overheid om ervoor te zorgen dat er sociale gerechtigheid heerst. De overheid behoort actief in te grijpen. Burgers kunnen zich echter niet direct beroepen op sociale grondrechten, in tegenstelling tot klassieke grondrechten. We spreken hier van een verticale werking van

grondrechten. Het gaat tussen de burger en de overheid (8).

Nu bepaalt artikel 17 van de Grondwet alleen dat niemand tegen zijn wil kan worden afgehouden van de rechter die de wet hem toekent. In Grondwet wordt wel degelijk een bepaalde toegankelijkheid vrijgegeven naar de rechter en rechtsbijstand. Er staat echter nergens in de Grondwet dat burgers ook recht hebben op een open en eerlijk proces dat plaatsvindt binnen een redelijke termijn en voor een onafhankelijke en onpartijdige rechter moet geschieden. Tevens zijn er meerdere artikelen uit de grondwet die steeds onderdelen uit artikel 6 EVRM terug laten komen. Zo kan ook ieder zich in rechte en in administratief beroep doen laten bijstaan (9). Theoretisch gezien is er momenteel nog geen bepaling uit de grondwet die dat recht op een eerlijk proces met zo veel woorden zoals wij die uit het EVRM kennen, duidelijk waarborgt.

Het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens prevaleert boven onze eigen nationale wetgeving. Dat betekent dat de Nederlandse rechter rekening moet houden met internationale verdragen. Dit vloeit voort uit de hiërarchie van de rechtsbronnen (internationale- en nationale wetten, verdragen, jurisprudentie). In de hiërarchie van deze rechtsregels wordt

(7) *Visscher, Praktisch Staatsrecht.*

(8) *Visscher, Praktisch Staatsrecht.*

(9) *Artikel 18 Grondwet.*

de status aangewezen. Met andere woorden, hun positie is in een geordend algemeen geheel gezet, waarbij de ene regel voorgaat op de ander. Krachtens artikel 93 en 94 van de Grondwet werken een ieder verbindende bepalingen van verdragen door in de Nederlandse rechtsorde.

Helaas is dit verdrag niet bij iedereen bekend en zal je hier dan ook logischerwijs niet snel naar zoeken als burger zijnde. Dit maakt het minder toegankelijk om te weten dat je nu eenmaal recht hebt op een eerlijk proces en dat je je hierop kunt beroepen. Belangrijk om te weten is waar je nu precies recht op hebt en dat je dat ook begrijpt. Hiermee wil ik de taalbarrière aanhalen. De overheid dient in acht te nemen dat burgers een informatie-achterstand hebben t.o.v. bestuursorganen. Als je als burger dan toch op zoek gaat naar je fundamentele rechten, zoek je vaak als eerst in de Grondwet.

"Het wordt als het ware gezien als een soort puzzelstuk, waar je zelf nog maar weinig mee kan."

Het zou verhelderend zijn als artikel 6 EVRM ook in de Grondwet zou worden verwerkt. Dit zou bijdragen aan de

juridische zelfredzaamheid die we proberen te realiseren. En bij voorkeur in helder Nederlands, klare taal. Wetten kunnen nogal worden gezien als gecompliceerde taalstukken voor de gemiddelde Nederlander met een B1 niveau. Het wordt als het ware gezien als een soort puzzelstuk, waar je zelf nog maar weinig mee kan. Het B1 niveau betekent dat je beschikt over algemene woordenschat voor zaken die verband houden met je eigen vakgebied en/of jargon en de meest algemene onderwerpen, waarbij je ook iets van variatie kunt aanbrenge in formuleringen (10). Taal die niet uit jouw vakgebied komt, is dus vaak lastiger te begrijpen. Hoewel de huidige tekst van artikel 6 EVRM veel informatie biedt, moeten we naast de taalbarrière ook rekening houden met het feit dat die tekst slechts een vertaling is vanuit de originele Engelse en Franse tekst (11). Hoe duidelijker, hoe beter, aldus ook Martijn Lunter (12). Zo zouden burgers beter weten waar zij precies recht op hebben.

Denk ik dat het een meerwaarde zou hebben betreft de toegankelijkheid als we artikel 6 EVRM ook nog eens naar nationale wetgeving codificeren? Mijn antwoord daarop is ja. Het opnemen van een eerlijk proces lijkt mij een belangrijke toevoeging aan onze Grondwet, omdat ik denk dat we zo dichterbij de burger staan. Althans, dichterbij en duidelijker.

(10) Hulstijn e.a. 2020.

(11) Gerards & Fleuren 2013, p. 62.

(12) Mr. Martijn Lunter, interview

Zoals eerder benoemd heeft niet iedere burger de juridische kennis die nodig is om tot het EVRM te komen.

De staatscommissie Grondwet adviseerde al in 2010 om het recht op een eerlijk proces in de Grondwet op te nemen. Na aanleiding van die motie vroeg de Eerste Kamer in 2012 de regering om een algemeen recht op een eerlijk proces voor een onafhankelijke en onpartijdige rechter in de Grondwet op te nemen.

Gelet op de wet, literatuur, alsmede uit de voornoemde theorie van Capelletti en Garth, kom ik alles afwegende tot een conclusie. De eerste, tweede en derde golf van Capelletti en Garth die ter sprake worden gebracht sluiten aan op de toegankelijkheid naar een eerlijk proces. Sterker nog, in de derde golf wordt er expliciet naar mensenrechten verwezen. Het betreft hier de kwetsbare burgers en de benadering tot het recht. De burgers zouden moeten weten waar zij recht op hebben op een benaderbare manier.

Al met al hebben we zeker toegang naar een eerlijk proces. Mijns inziens kan dit alleen nog beter. Aangezien het recht op een eerlijk proces in artikel 6 van het EVRM staat, zou implementatie hiervan inclusief in heldere taal ideaal zijn. Onderdeel daarvan is dat de rechten van burgers die door de samenleving belangrijk worden geacht, in de

Grondwet komt te staan als een symboolfunctie, bij voorkeur tussen de klassieke grondrechten zodat we hierop een beroep kunnen doen. Hier kunnen andere landen dan ook een voorbeeld aan nemen. De meerwaarde van het implementeren benadrukt de gerechtigheid, waar wij met zijn allen zo voor staan. Dit past bij ons, Nederland als democratische rechtsstaat.

Thorbecke

Quote van de week Thorbecke, geraadpleegd op <http://www.schipperenoosterwijk.nl/quote-van-de-week-thorbecke/>

Eijkman 2017

Q.A.M. Eijkman, Toegang tot recht gaat global, 9 februari 2017.

Visscher

Mr. Y.M. Visscher, Praktisch Staatsrecht, Groningen/Utrecht: Noordhoff Uitgevers.

Hulstijn e.a. 2020

J.H. Hulstijn, N.H. de Jonge, M.P. Steinel, A. Florijn & R. Schoonen, Hoe groot is het verschil tussen B1 en B2? Verschillen in kennis van woordenschat en grammatica tussen NT2-leerders op B1-B2-niveau van spreekvaardigheid. Internationale Neerlandistiek, 2020.

Gerards & Fleuren 2013, p. 62.

Prof. mr. J.H. Gerards Mr. dr. J.W.A. Fleuren, Implementatie van het EVRM en de uitspraken van het EHRM in de nationale rechtspraak. Een rechtsvergelijkend onderzoek, WODC 2013.

Artikel 6 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens.

Artikel 17 van de Grondwet.

Artikel 18 van de Grondwet.

Artikel 93 van de Grondwet.

Artikel 94 van de Grondwet.

Arthur Eveleens
HBO Rechten, 1e jaar

Sociale advocatuur

Door Arthur Eveleens

De zorgen in de sociale advocatuur zijn breed gedragen. Meerdere malen gingen sociaal advocaten, in toga, de straat op om aandacht te vragen voor de lage beloningen per zaak. In november liepen een aantal advocaten boos weg van de publieke tribune in de tweede kamer, nadat minister voor rechtsbescherming Sander Dekker geen extra geld wilde vrijmaken voor de sociale advocatuur (1). Uit een onderzoek van de Socialistische Partij bleek dat er dat 70% van de sociaal advocaten overwogen om te stoppen (2). Wat zijn de problemen in de sociale advocatuur dan precies? Wat zijn de gevaren van de krimpende rechtsbijstand? En belemmert dit de toegang tot het recht van burgers met rechtsbijstand?

Om antwoorden op deze vragen te krijgen heb ik onderzoek gedaan en een interview gehouden van Michiel van Nispen, tweede kamerlid voor de SP. Hij houdt zich veel bezig met de sociale advocatuur. Zo was hij een spreker bij een protest van de sociaal advocaten en stelt hij regelmatig Kamervragen over dit

onderwerp (3). Als eerste zal ik toelichten wat toegang tot het recht precies is. Daarna ga ik in op de werking en misstanden binnen de sociale advocatuur, en tot slot bekijk ik de gevolgen van het huidige systeem en het belang van de sociale advocatuur voor onze rechtsstaat.

Toegang tot recht

Toegang tot het recht is een beginsel om de rechtspositie van de burger te beschermen. Het staat aan de basis van onze rechtsstaat. Als het recht onvoldoende toegankelijk is, is er sprake van ongelijkheid of klassenjustitie. Toegang tot het recht is door de jaren heen flink veranderd. Het begon als bescherming van de kwetsbare burger, maar later kwam er ook aandacht voor meer belangen van burgers en conflictoplossing. Op dit moment is het nog steeds in ontwikkeling door de toenemende digitalisering (4).

De toegang tot het recht is op te splitsen in twee delen. Ten eerste gaat het over het recht op een eerlijk proces. Dit is ook vastgelegd in artikel 6 van het Europees Verdrag voor de Rechten van

(1) Trouw, 2019.

(2) Socialistische Partij, 2019.

(3) Interview met Michiel van Nispen.

(4) Eijkman, 2017.

de Mens (EVRM). Ten tweede gaat de toegang tot het recht ook over de toegankelijkheid van het recht. Niet alle burgers weten de rechter te vinden bij een rechtsvraag. Artikel 13 van het EVRM geeft burgers het recht op een rechtsmiddel. Hier ligt de taak voor de overheid om de burger te helpen door juridische hulpverlening te geven. Dit doet de overheid bijvoorbeeld door het Juridisch Loket of rechtsbijstand. Daarnaast is het ook van belang dat er een goede informatievoorziening vanuit de overheid is over de rechten en plichten van burgers. De overheid wil graag de juridische zelfredzaamheid van de burger vergroten. Deze legal empowerment heeft als doel om de burger meer wegwijs te maken binnen het recht en de armoede te bestrijden. Hier kunnen juridische professionals bij helpen.

Volgens de wet is de rechtsbijstand "rechtskundige bijstand aan een rechtszoekende ter zake van een rechtsbelang dat hem rechtstreeks en individueel aangaat (...)"(5). Burgers met weinig financiële draagkracht, die dus niet hun eigen rechtshulp kunnen financieren, kunnen hiermee toch behoorlijk verdedigd worden in juridische conflicten. Het recht op rechtsbijstand staat ook in de grondwet opgenomen (6). Dit is niet voor niets, want een goede juridische verdediging voor iedereen is een onderdeel van de rechtsstaat.

In tegenstelling tot de reguliere advocatuur krijgen sociaal advocaten betaald vanuit de overheid om rechtsbijstandsgerechtigden goede hulp te kunnen verlenen. Dit gaat via een puntensysteem, de punten staan garant voor een aantal gewerkte uren. Per zaak krijgt een rechtsbijstandverlener verschillende aantal punten, afhankelijk van de complexiteit van de zaak. Voor een 'simpele' echtscheiding krijgt een sociaal advocaat bijvoorbeeld 7 punten, maar met kinderen kan dit oplopen tot 11 punten (7).

De commissie Van der Meer onderzocht de urenverdeling en kwam tot de conclusie dat advocaten vaak veel meer tijd besteden aan bepaalde zaken dan andere zaken. Daarnaast zitten er grote verschillen in beloning tussen de verschillende rechtsgebieden. Zo krijgt een sociaal advocaat wel genoeg uren voor een bestuursrechtelijke zaak, maar niet voor een zaak over huurrecht. Dit zorgt ervoor dat advocaten thuis doorwerken, of het levert een perverse prikkel op om andere zaken te doen (8).

De sociale advocatuur is een beginsel van de rechtsstaat. Rechtsbijstand is opgenomen in de grondwet en het zorgt ervoor dat de zwakkeren in de samenleving hun recht kunnen halen. Toegang tot het recht is een fundamenteel recht en is een vereiste voor een goed functionerende

(5) Artikel 1 lid 1 Wet op de rechtsbijstand.

(6) Artikel 18 lid 2 Grondwet.

(7) *Advocatenblad*, 2017.

(8) *Commissie Van der Meer*, 2017.

democratische rechtsstaat. Echter, op dit moment overweegt ongeveer 70% van de sociaal advocaten om te stoppen met hun sociale werk (9). Daarnaast is het beroep niet aantrekkelijk voor jonge advocaten. Hierdoor dreigt de sociale advocatuur te krimpen.

De commissie Van der Meer concludeerde dat er 154 miljoen naar de sociale advocatuur moet om het puntensysteem recht te trekken en sociaal advocaten een eerlijke vergoeding te geven. Minister Dekker van rechtsbescherming heeft inmiddels een bedrag van 70 miljoen toegezegd, maar SP-kamerlid Van Nispen noemt het "een druppel op de gloeiende plaat." Het gevaar van een financieel ondergewaardeerde en leeglopende sociale advocatuur is dat er keuzes gemaakt moeten worden. Worden de criteria voor rechtsbijstandsverleners versoepeld om de leegloop tegen te gaan? Wordt de financiële drempel om in aanmerking te komen voor rechtsbijstand verlaagd zodat er minder rechtshulpvragen zijn? Worden er minder zaken aangenomen om de werkdruk te verlichten? Als er niet genoeg geld is komt dat de rechtsbijstandverlening niet ten goede en gaat de kwaliteit van de verdediging hoe dan ook achteruit. In de grondwet staat dat de overheid zorg moet dragen voor rechtsbijstand voor

burgers met minder daadkracht. Kortom, burgers met weinig te besteden hebben recht op toegang tot het recht, en dit recht komt in gevaar.

“Als mensen hun recht niet kunnen halen, blijft onrecht bestaan.”

Hoe staat het er nu voor met de rechtsbijstand in Nederland?

"Ik maak me erg zorgen. We zien al jaren dat de drempel om naar de rechter te stappen te hoog is. Dit komt onder andere door bijvoorbeeld de verhoging van de eigen bijdrage, maar vooral door de lage vergoedingen van de sociaal advocaten. Dit is op dit moment een enorm probleem en dit dreigt alleen nog maar groter te worden. Ongeveer 70% van de sociaal advocaten overweegt om te stoppen met het sociale werk wat ze doen. Dit terwijl de toegang tot het recht wel ontzettend belangrijk is, het gaat over een grondrecht. Ik zeg wel eens: als mensen hun recht niet kunnen halen, blijft onrecht bestaan."

Wat zijn de voorstellen van de SP om de toegang tot het recht te vergroten?

"Ten eerste een huis van het recht. Dit is een plek waar rechtszoekenden laagdrempelig rechtshulp kunnen krijgen, doordat het dichtbij te vinden is en er

(9) Socialistische Partij, 2019.

aansluiting is tussen het juridische en sociale domein. In zo'n huis van het recht kan de rechtszoekende direct geholpen worden of worden doorverwezen naar een sociaal advocaat.

Daarnaast wil de SP dat er meer geld vrijgemaakt wordt voor de gesubsidieerde rechtsbijstand. Op dit moment worden sociaal advocaten te weinig betaald voor de zaken die ze doen, waardoor ze of de zaken moeten afraffelen, of langer door moeten werken. De commissie Van der Meer heeft geconcludeerd dat er 154 miljoen euro nodig is om dit recht te trekken en sociaal advocaten een eerlijke vergoeding te geven. Dit is veel geld, maar het gaat om een grondrecht."

“Sommigen zeggen: we worden al 20 jaar onderbetaald.”

Er zijn een aantal protesten geweest, wat was het doel daarvan?

"Een grote groep sociaal advocaten zijn de straat opgegaan om aandacht te vragen voor de te kleine beloning voor de rechtsbijstand. Sommigen zeggen: we worden al 20 jaar onderbetaald. De advocaten zijn bang dat de sociale advocatuur ophoudt met bestaan. Dan is het recht er alleen nog voor de mensen die het kunnen betalen, en dan hebben we klassenjustitie."

Is dat ook gelukt?

"De protesten hebben zeker resultaat gehad. Er was veel media-aandacht voor, en het heeft gezorgd voor bewustwording. In debatten in de Tweede Kamer snapt iedereen dat er wat moet gebeuren. Minister Dekker van rechtsbescherming heeft een klein bedrag van 2 keer 35 miljoen toegezegd, maar dit is een druppel op de gloeiende plaat. We moeten naar die 154 miljoen toe.

De doelen van de SP zijn realistisch, het geld is er. De noodzaak is groot, we hadden dit al veel eerder moeten doen. Ook is er veel steun voor de huizen van het recht. Dat laatste is misschien niet geregeld in een paar weken of jaren, maar dat is wel waar we naartoe moeten."

De sociale advocatuur is een beginsel van de rechtsstaat. Rechtsbijstand is opgenomen in de grondwet en het zorgt ervoor dat de zwakkeren in de samenleving hun recht kunnen halen. Toegang tot het recht is een fundamenteel recht en is een vereiste voor een goed functionerende democratische rechtsstaat, maar dit recht is nu in gevaar. Juist de mensen met minder daadkracht hebben goede hulp nodig. Denk aan een arbeidsrechtelijk conflict waarbij een werknemer tegenover een onderneming staat. Of denk aan een bestuursrechtelijke zaak

waarbij een burger beschermt moet worden tegen de overheid. Juist de groep die niet de middelen heeft om zelf juridische bescherming te betalen is ook niet daadkrachtig. Het gaat hier niet om hoogopgeleiden, maar om burgers die geen goed beeld hebben van hun rechten, of soms de taal niet spreken. De sociale advocatuur is van groot belang. Ik vind het belangrijk dat er zo snel mogelijk geld vrijgemaakt wordt om dit goed te laten functioneren. Nu heeft de minister van rechtsbescherming Sander Dekker toegezegd een bedrag van twee keer 35 miljoen vrij te maken, maar dit is lang niet genoeg om alle scheve verhoudingen recht te trekken. Ik vind het jammer dat de overheid besluit te bezuinigen op de toegang tot het recht voor de zwakkeren in de samenleving.

Trouw, 2019

W. Boersema, 'Actie van sociaal advocaten treft zo'n vijfduizend rechtszaken, Dekker houdt poot stijf', Trouw 2019, van trouw.nl.

Socialistische Partij, 2019

SP, 'Onderzoek SP: Sociaal advocaten zien klassenjustitie in Nederland', SP 2019, van sp.nl.

Eijkman, 2017

Q. Eijkman, (2017), Toegang tot het recht gaat glocal.

Advocatenblad, 2017

K. Pijnappels, 'Van der Meer: dertien punten voor echtscheiding', Advocatenblad 2017, van advocatenblad.nl.

Commissie Van der Meer, 2017

Commissie Van der Meer, (2017), Andere tijden, van rijksoverheid.nl

Artikel 18 lid 2 Grondwet

Artikel 1 lid 1 Wet op de rechtsbijstand

Artikel 6 EVRM

Artikel 13 EVRM

Elianne Westra
Integrale veiligheidskunde, 4e jaar

Toegang tot het recht in samenspel met de ZSM-aanpak

Door Elianne Westra

De afgelopen maanden vonden de colleges plaats van het honoursprogramma. Het thema van het honoursprogramma was toegang tot het recht. In een van de eerste colleges werd de ZSM-aanpak geïntroduceerd. Deze vorm van afdoening van strafbare feiten trok al snel mijn interesse. Bij de ZSM-aanpak is de toegankelijkheid van het recht alleen wel een kritiek aspect. Vandaar dat ik de keuze heb gemaakt om het essay over dit onderwerp te schrijven. Dit essay bestaat allereerst uit een korte beschrijving van het honoursprogramma, vervolgens zal er ook kort worden ingegaan op het thema 'toegang tot het recht', hierna wordt de koppeling gemaakt met de ZSM-aanpak waar uitgebreid op in wordt gegaan. Als laatste volgt de conclusie waarin het essay wordt afgerond.

Tijdens het honoursprogramma heb ik in de periode februari-april veel geleerd

over de werking en de toepassing van het recht in de praktijk. Elke week stond er een onderwerp vast, waar we artikelen over moesten lezen en waarbij gastsprekers (de auteurs van de artikelen) langskwamen, zodat we hierover in discussie konden gaan. Aan de hand van deze artikelen schreven we hier een KAVV-verslag over waarin we de artikelen analyseerden en bekritiseerden. Dit honoursprogramma is voortgekomen uit het lectoraat Toegang tot het Recht en heeft voornamelijk betrekking op het gebruikers- en beroepspraktijkgerichte perspectief. De lokale en online rechtspraktijk die bestaat uit formele en informele kaders wordt beïnvloed door grote veranderingen in de samenleving. Denk hierbij aan digitalisering en globale ontwikkelingen (glocalisering). De vraag van de lector Quirine Eijkman in haar onderzoek is dan ook hoe sociaal-juridisch en rechtssociologisch onderzoek kan bijdragen aan het innoveren van toegang tot het recht op glocal niveau, ten behoeve van het praktijkgericht onderwijs en een inclusieve en

rechtvaardige samenleving (1). Tijdens het honoursprogramma hebben de volgende onderwerpen de revue gepasseerd: legal capability, legal empowerment, de Grondwet & het EVRM, professionals & reclassering, keukentafelgesprekken en eerstelijnsprofessionals werkend in de terrorismebestrijding.

Toegang tot recht

Bij toegang tot het recht gaat het met name over de manier waarop de burger in de praktijk toegang heeft tot het recht, dus in hoeverre de burger de juridische kennis kan bereiken, begrijpen en toepassen. Niet voor iedereen is het recht even toegankelijk, daar ben ik inmiddels wel achter gekomen. Zo zal er een kleine groep mensen zijn met juridische kennis of contacten die juridisch geschoold zijn, deze groep zal zich zelf goed kunnen redden. Maar voor de meeste mensen is het recht een onbereikbare en onbegrijpelijke zaak. Hier komen we aan bij een belangrijk aspect, de juridische zelfredzaamheid van de burger. Men moet de weg naar het recht ook weten te vinden en er gebruik van kunnen maken. Het blijkt dat mensen in de praktijk nauwelijks toegang hebben tot het recht indien zij geen juridische kennis of capaciteit genieten (2) Deze mensen hebben een gebrek aan legal capability. Het overheidsbeleid zou er gericht op moeten zijn dat burgers in staat zijn om keuzes te maken

en te verwezenlijken, legal empowerment heeft hier een grote rol in. Betaalbare hulp zou dan ook een goede oplossing zijn, denk bijvoorbeeld aan instanties als het Juridisch Loket en de Rechtswinkel. Hierbij is natuurlijk wel cruciaal dat de hulpzoekende deze organisaties weet te vinden en hulp om durft te vragen.

Van de werkzame professionals in het rechtsdomein mag je dan ook verwachten dat ze de juiste juridische kennis hebben en deze goed kunnen overbrengen, zoals bij de keukentafelgesprekken. Een goede verbinding tussen de praktijk en de professionals met de wetenschap is erg belangrijk. Ervaringen uit de praktijk kunnen een goede aanvulling zijn met de kennis vanuit de wetenschap, want alleen met kennis vanuit de boeken kan je je niet in alle situaties redden en zou het een vertekend beeld opleveren. Maar elke situatie is en blijft uniek en heeft een eigen behandeling nodig. Zo moet er op maat worden gewerkt, hierbij moet er echter wel rekening worden gehouden met de beginselen van rechtsgelijkheid en rechtszekerheid.

De ZSM-aanpak is bedoeld voor de veelvoorkomende en eenvoudige criminaliteit, denk hierbij aan diefstal, vernieling, licht uitgaansgeweld of verduistering. Deze strafbare feiten zorgen voor veel overlast en om dit snel om te lossen kan de ZSM-aanpak een

(1) Eijkman, 2017.

(2) Brouwer 2016.

goede oplossing zijn. Daarbij is de in 2008 in het leven geroepen methode een oplossing om de rechter te kunnen ontlasten. De afkorting 'ZSM' van de ZSM-aanpak staat voor zorgvuldig, snel en maatwerk. De essentie van deze aanpak is dat er bij een zaak snel maatwerk wordt geleverd die recht doet aan de belangen van de dader, het slachtoffer en de maatschappij. Door de snelle afhandeling weet iedereen snel waar ze aan toe zijn (3).

In Nederland bepaalt de rechter of iemand schuldig is en niet het Openbaar Ministerie (hierna het OM) of de politie. Een van de pijlers van de rechtstaat is dat een onafhankelijke en onpartijdige rechter oordeelt over het schuldig zijn van iemand. Maar bij eenvoudige wetsovertredingen, zoals bij de ZSM-zaken kan hiervan worden afgeweken (4).

Bij de ZSM-aanpak werken meerdere organisaties met elkaar samen, zoals de politie, het OM, Halt, Raad voor de Kinderbescherming, Slachtofferhulp Nederland en de reclasseringsorganisaties (Leger des Heils, Jeugdbescherming en Reclassering, Reclassering Nederland en Stichting Verslavingsreclassering GGZ). Op 10 locaties in Nederland werken deze organisaties samen en tegelijkertijd aan strafzaken. Dit gebeurt 7 dagen per week en 24 uur per dag. Door de samenwerking van de ketenpartners

wordt de informatie-uitwisseling en samenwerking bevorderd.

Uiteindelijk beslist de officier van justitie wat er met de zaak gebeurt, rekening houdend met de adviezen van de ketenpartners, wensen en schade van slachtoffers en de omstandigheden van de verdachte (5). De afdoeningsmodaliteiten zijn: het (voorwaardelijk) sepot, een strafbeschikking of het uitbrengen van een dagvaarding. Hieruit bestaat ook de kans dat iemand die veroordeeld is een strafblad krijgt. De vraag hierbij is natuurlijk of de officier van justitie onder de tijdsdruk voldoende geïnformeerd is en de meest wenselijke wijze van afdoening kan kiezen (6).

Het grote kritieke aspect bij de ZSM-aanpak is het ontbreken van de advocatuur bij de samenwerking tussen de ketenpartners. Vanuit de advocatuur wordt aangegeven dat de informatieoverdracht vanuit het OM onvoldoende is. Hierdoor is er geen of onvoldoende gelegenheid tot wederhoor terwijl het aspect van hoor- en wederhoor juist nu een cruciaal onderdeel is in het strafproces voor verdachten (7). Het principe van hoor en wederhoor betekent dat elke partij even vaak aan het woord moet zijn. Zo moeten beide partijen in gelegenheid zijn om hun standpunten naar voren te brengen en toe te lichten en zich uit te laten over de standpunten

(3) Openbaar Ministerie 2020.

(4) De Rechtspraak 2016.

(5) De strafrechtketen 2020.

(6) Crijns & Kool 2017.

(7) Crijns & Kool 2017.

standpunten en argumenten van beide partijen een beslissing maken. De rol van de advocaat is dan ook om in de gaten te houden of zijn cliënt voldoende gelegenheid krijgt om tegenbewijs te leveren en te reageren (8). Vanuit de advocatuur wordt er dan ook verontwaardigd gereageerd op de ZSM-aanpak. "Volgens Sidney Smeets (Spong Advocaten) staat ZSM voor 'zo slecht mogelijk' voor de verdachte. 'Zonder hoor- en wederhoor iemand een strafblad in de maag splitsen past een rechtsstaat niet' ", aldus het advocatenblad (9). In dit geval is het recht dan ook niet toegankelijk voor de verdachte. Door de ZSM-aanpak wordt de veelvoorkomende criminaliteit snel afgedaan, maar hierbij is wel belangrijk dan de rechten van verdachten ook in het ZSM-traject gegarandeerd zijn.

Ter verdieping heb ik over dit onderwerp gesproken met een oud-directeur (René Westra) van een gerechtshof (te Arnhem). De onderstaande informatie komt allemaal rechtstreeks uit het interview wat plaatsvond op 5 april 2020. Over het algemeen klonk hij zeer positief over deze manier van afhandeling. Hij vertelde dat de ZSM-aanpak is gekomen vanwege financiële redenen. Door het OM zelf zaken op te laten lossen, zouden er sneller en meer zaken afgelost kunnen worden, zonder hiervoor rechters (en de rechtbank) in te zetten. Dit zou veel kosten kunnen

kunnen besparen.

Als voordeel van deze ZSM-aanpak benoemde hij dat de officier van justitie direct een straf kan opleggen. De reactie op de overtreding is dus sneller, waardoor de veroordeelde sneller een leereffect krijgt. Dit is ook zeker ten goede van de maatschappelijke impact. Daarbij weet de verdachte snel waar hij aan toe is. Daarnaast kan de officier van justitie makkelijker de straf bepalen, zo krijgt hij meer ruimte om zijn eigen richtlijnen te volgen, omdat hij niet afhankelijk is van een rechter.

"De persoonlijke situatie zou een minder grote rol spelen."

Als nadeel benoemde hij dat er geen onafhankelijke toetsing plaatsvindt van de rechter. De beoordeling van het strafbare feit door de officier van justitie is dus persoonsafhankelijk. Emotie zou mogelijk een rol kunnen spelen op het moment. Waarbij geldt, hoe dichter op het gepleegde moment, hoe meer gevoel. Hij benoemde verder dat hij vond dat de rol van de rechtspraak wordt uitgehold door de ZSM-aanpak doordat er geen (onafhankelijke) rechterlijke toetsing meer plaatsvindt. De afwezigheid van een rechter vond hij niet passend voor de rol van de rechtspraak. Daarbij vond hij het ook

(8) Nova Legal 2019.

(9) Mebius 2016.

nadelig dat er geen steun is voor de verdachte door een advocaat. De verdachte kan zich hierdoor benadeeld voelen en in ergere gevallen kan er daadwerkelijk ook sprake zijn van ongelijkheid. Als oplossing benoemt hij dat er een balans moet zijn tussen de rechten van de verdachte en een efficiënt rechtssysteem. Dit kan alleen verwezenlijkt worden door standaard gevallen op een standaard wijze af te doen. De persoonlijke situatie zou dan een minder grote rol spelen.

Aan het einde van het gesprek werd er geconcludeerd dat het dus de taak is van de officier van justitie om de zaak aan te brengen én te beoordelen. Er is dus geen verdediger zoals een advocaat aanwezig. De officier van justitie zou daarom de individuele casus moeten beoordelen en de jurisprudentie daar naast moeten leggen. Het belang om de richtlijnen, het justitieel beleid en de jurisprudentie te volgen en om te houden aan de standaarden is bij ZSM-zaken erg groot. De ZSM-afdoening is sinds 2008 in het leven geroepen en is bedoeld voor de veelvoorkomende en eenvoudige criminaliteit, denk hierbij aan diefstal, vernieling, licht uitgaansgeweld of verduistering. De essentie van deze aanpak is dat er bij een zaak snel maatwerk wordt geleverd die recht doet aan de belangen van de dader, het slachtoffer en de maatschappij. Door de snelle

afhandeling weet iedereen snel waar ze aan toe zijn en scheelt het een hoop kosten. Toch zijn er ook nadelen, zo vindt erg geen onafhankelijke toetsing meer plaats door een rechter. Daarnaast wordt de verdachte ook tekortgedaan in zijn rechten, doordat hij geen steun meer krijgt van een advocaat. Om te zorgen dat de officier van justitie tot een goede, rechtvaardige en gelijkwaardige beslissing kan komen is het cruciaal dat de richtlijnen en de vergelijkbare jurisprudentie goed in acht worden genomen. Hierdoor zorg je ervoor dat de verdachte aan zijn rechten komt, ondanks het feit dat er geen directe advocaat is die hem kan steunen.

Eijkman 2017

Q. Eijkman, 'Toegang tot het recht gaat global', lectoraat Toegang tot het Recht Hogeschool Utrecht, 2017.

Brouwer 2016

M. Brouwer, 'Strijd tussen toegankelijkheid en recht', lectoraat Toegang tot het Recht Hogeschool Utrecht, 2016.

Crijns 2017

J. H. Crijns & R. S. B. Kool, 'Afscheid van de klassieke procedure. De context van de ZSM-werkwijze', 2017.

De Rechtspraak 2016

De Rechtspraak, 'ZSM alleen bij eenvoudige wetsovertredingen', 2016, van rechtspraak.nl.

Mebius 2016

F. Mebius, Advocatenblad, 'Straffen buiten rechter om zorgelijk en slecht', 2016, van advocatenblad.nl.

Nova Legal 2019

Nova Legal, 'Principe van hoor en wederhoor: wat betekent het?', 2019, van nova-legal.nl.

Openbaar Ministerie 2020

Openbaar Ministerie, 'Veelvoorkomende criminaliteit: ZSM', 2020, van om.nl.

Strafrechtketen

Strafrechtketen (sd), 'ZSM-aanpak bij veelvoorkomende criminaliteit', geraadpleegd op 09-02-2020 van strafrechtketen.nl.

Fee Wever
HBO Rechten, 1e jaar

De verhouding tussen toegang tot recht en onafhankelijke cliëntenondersteuning

Door Fee Wever

“Toegang tot het recht is het kenmerk van een rechtvaardige samenleving waar mensen hun waardigheid op een gelijke manier op basis van wet- en regelgeving kunnen verwezenlijken, zonder het risico te lopen te worden genegeerd of vervolgd.” (1)

Dit is een van de definities van ‘Toegang tot recht’, een lastig te omschrijven begrip. Terwijl het een belangrijk begrip is voor een rechtvaardige samenleving. De afgelopen weken heb ik, samen met andere studenten, gekeken naar wat toegang tot recht is en hoe het zich verhoudt tot bepaalde groepen binnen onze samenleving. Dit hebben ik gedaan tijdens de honoursmodule ‘Toegang tot recht’, aan de Hogeschool Utrecht. Samen met studenten en docenten heb ik vanuit verschillende invalshoeken gekeken naar toegang tot recht. Voor iedere bijeenkomst hebben we een onderzoek gelezen en daar een leesverslag over geschreven.

Tijdens de bijeenkomsten kwamen gastsprekers vertellen over de doelgroep waar hij of zij onderzoek naar doet of heeft gedaan. We hebben het onder andere gehad over digitalisering, de reclassering en vroegsignalering van terrorisme. Allemaal ontzettend interessante onderwerpen.

Het onderwerp dat mij het meest aansprak was het onderzoek over de keukentafelgesprekken en meer specifiek: de onafhankelijke cliëntondersteuner. Helaas ging het bezoek van die gastspreker niet door. Toch heb ik ervoor gekozen om mijn essay te schrijven over dit onderwerp. Ik ga kijken naar de verhouding tussen onafhankelijke cliëntondersteuning en toegang tot recht. Wat zou de rol van de cliëntondersteuner moeten zijn, waarom is de cliëntondersteuner belangrijk voor ‘toegang tot recht’ en hoe wordt de rol van de cliëntondersteuner ingevuld?

(1) Q. Eijkman 2017, p 5

Toegang tot recht

Het begrip 'toegang tot recht' is moeilijk te definiëren, maar het bestaat uit twee uitgangspunten waar ieder rechtssysteem aan zou moeten voldoen. Als eerste moet het recht voor iedereen toegankelijk zijn. Ten tweede moeten de uitkomsten individueel en sociaal rechtvaardig zijn. Toegang tot recht gaat dus verder dan de formele procedures. Toegang tot recht is een ontwikkeling die is begonnen aan het einde van de negentiende eeuw. De toegang-tot-recht-beweging kun je onderscheiden in vier golven. De eerste golf stond in het teken van juridische bijstand voor kwetsbare burgers. Er kwamen wetten en regelingen die ervoor moesten zorgen dat iedereen toegang had tot het recht. Tijdens de tweede golf kwam er aandacht voor de gebruiker van het recht. Er werd niet alleen naar de aanbodkant gekeken, maar vooral naar de vraagkant. De behoeften van gebruikers van het recht en welke belemmeringen zij ervaren als zij juridische hulp nodig hebben stonden centraal tijdens de derde golf.

Bij de vierde golf ligt de focus op zelfredzaamheid en deze golf loopt samen met huidige ontwikkelingen als de toenemende digitalisering, bezuinigingen op rechtsbijstand en de transitie naar een participatiesamenleving. Juridische zelfredzaamheid gaat over wat burgers

zelf kunnen en wat niet. Er wordt steeds meer zelfstandig gezocht naar een oplossing. Legal empowerment is een begrip dat daarbij aansluit. Bij legal empowerment gaat het erom dat mensen ervaren dat zij juridische problemen zelf op kunnen lossen. Het concept toegang tot recht is niet vastgelegd in een wet. Het recht op een effectief rechtsmiddel, een eerlijk proces en juridische bijstand is vastgelegd in mensenrechten. Onder andere in het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens en in het Europese Unie Handvest is het recht op een effectief rechtsmiddel en een eerlijk proces vastgelegd. In Nederlandse wetgeving is in artikel 18 lid 1 van de Grondwet het recht op rechtsbijstand vastgelegd. Dit zijn allemaal voorbeelden van wetten die de toegang tot recht bevorderen, maar toegang tot recht is zelf niet gecodificeerd.

In de Wmo (Wet maatschappelijke ondersteuning), in werking getreden in 2015, is vastgelegd dat mensen recht hebben op onafhankelijke cliëntondersteuning. De Wmo heeft als doel om burgers te helpen, zodat zij zo lang mogelijk thuis kunnen blijven wonen. Vooral mensen met een beperking doen een beroep op onafhankelijke cliëntondersteuning, omdat zij minder zelfredzaam zijn of belemmeringen ervaren. Het gaat bijvoorbeeld over mensen met een

licht verstandelijke beperking, niet-aangeboren hersenletsel of een GZZ-achtergrond. Onafhankelijke cliëntondersteuning kan hen helpen (2). "In het werk van onafhankelijk cliëntondersteuner horen we bij MEE vaak dat cliënten het enorm prettig vinden dat er met ze meegedacht wordt en ze ondersteund worden bij de vragen die ze hebben, of bij het realiseren van de zorg die nodig is. Het feit dat dit onafhankelijk gebeurt, ervaren ze eveneens als prettig." (3)

De gemeenten moeten onafhankelijke cliëntondersteuning aanbieden en mogen zelf bepalen hoe zij dit doen. De definitie van onafhankelijke cliëntondersteuning is ruim opgenomen in de wet, waardoor de gemeenten veel vrijheid hebben om tot een passende toepassing te komen. De gemeente betaalt de kosten van de cliëntondersteuner, maar de cliëntondersteuner is wel onafhankelijk van de gemeente en komt voor de belangen van de cliënt op. "Onafhankelijke cliëntondersteuning is echt onafhankelijk van gemeente en instanties. De cliëntondersteuner staat naast de klant om volledig voor diens belangen te gaan. Natuurlijk doet iedereen dat, maar de burger of inwoner vindt het vaak fijn als hij los van de gemeente iemand heeft die hem ondersteuning biedt. Dat is altijd fijn, maar zeker bij conflicten (4). "De cliëntondersteuner is voor iedereen

beschikbaar en is toegankelijk zonder doorverwijzing van bijvoorbeeld de gemeente of een zorginstelling. Dit maakt dat de cliëntondersteuning laagdrempelig is. Voor sommigen is het een te grote stap om direct naar de gemeente te gaan, of de burger heeft moeite om zijn hulpvraag te verwoorden. Ook zijn er burgers die wel weten wat hun hulpvraag is, maar niet weten bij wie zij daarvoor moeten aankloppen door het brede zorgaanbod. De cliëntondersteuner kan in al deze gevallen helpen.

Een onafhankelijke cliëntondersteuner helpt een burger bij zijn hulpvraag op het gebied van diverse levensterreinen, maar levert de zorg niet zelf.

De cliëntondersteuner helpt de burger om keuzes te maken of een probleem op te lossen. De cliëntondersteuner helpt de burger om zijn hulpvraag duidelijk te krijgen, vertelt welke mogelijkheden er zijn en geeft een advies. De cliëntondersteuner is op de hoogte van de zorgaanbieders, mogelijkheden van ondersteuning en van de wetten en regels omtrent zorg en ondersteuning.

Cliëntondersteuners helpen burgers om een weg te vinden in het grote zorgaanbod, maar dan moet de burger wel eerst de weg kunnen vinden naar de cliëntondersteuner. Te veel burgers die cliëntondersteuning nodig hebben krijgen dit niet. Dit komt doordat burgers

(2) MEE, geraadpleegd op 8 april 2020.

(3) Onafhankelijke cliëntondersteuner MEE Veluwe, werkzaam in gemeente Voorst

(4) Consulent MEE Veluwe, werkzaam in gemeente Voorst

niet op de hoogte zijn hun recht op een cliëntondersteuner. De cliëntondersteuner krijgt een steeds groter bereik, maar dat bereik is nog niet groot genoeg (5+6). Ik heb gevraagd hoe de bekendheid is bij hulpverleners en inwoners van de gemeente Voorst.

“De gemeente informeert haar burgers op hun website, waar ze hen opmerkzaam maakt op het bestaan van onafhankelijke cliëntondersteuning. Ik denk dat het geen kwaad kan om onafhankelijke cliëntondersteuning onder de aandacht te blijven brengen. Veel hulpverleners die ik in mijn werk tegenkom zijn bekend met deze vorm van cliëntondersteuning, maar er zijn er ook die er niet eerder van gehoord hebben. Er is een project en dat heet koplopers onafhankelijke cliëntondersteuning’. Er is een persoon aangesteld die onderzoek doet naar de bekendheid en hoe onafhankelijke cliëntondersteuning goed ingezet kan worden. Dat project duurt 2 jaar. Daarna zou het goed geïntegreerd moeten zijn.” (7)

Sinds de invoering van de Wmo in 2015 hebben gemeenten de belangrijke verantwoordelijkheid om hun burgers passende zorg te verlenen. De gemeente moet de onafhankelijke cliëntondersteuner aanbieden om deze verantwoordelijkheid waar te maken. De

onafhankelijke ‘cliëntondersteuner is essentieel voor mensen die niet zelfredzaam zijn, om hulp te krijgen in hun zoektocht naar passende zorg. Voor deze mensen vormt de onafhankelijke cliëntondersteuner letterlijk de toegang tot hun recht op passende zorg. Het is dan ook even essentieel dat de onafhankelijke cliëntondersteuner goed functioneert en vindbaar is voor de burger. “Als wegwijzer in de zorg is er de cliëntondersteuner, maar die weet niemand te vinden”, kopte het dagblad Trouw nog op 29 januari 2020 (8). Dit is vijf jaar na de invoering van de Wmo.

“Als wegwijzer in de zorg is er de cliëntondersteuner, maar die weet niemand te vinden”

Kennelijk lukt het gemeenten onvoldoende om de onafhankelijke cliëntondersteuner bekendheid te geven bij hun burgers. Volgens het project ‘Koplopers cliëntondersteuning’ is als eerste een duidelijke positionering van de cliëntondersteuner binnen het sociaal domein van belang (9). Daarbij zou synergie moeten worden gezocht met andere ondersteuning (b.v. voor sociale voorzieningen). Verder is het advies vanuit het project om een duidelijke keuze te maken over het soort van

(5) W. Dekker en J.C. Vierbergen 2018, p. 10

(6) Regelhulp, geraadpleegd op 8 april 2020

(7) Onafhankelijke Cliëntondersteuner MEE Veluwe, werkzaam in gemeente Voorst

(8) Trouw 2020

(9) Movisie 2020, p. 33-35

cliëntondersteuners: gericht op specifieke doelgroepen of juist cliëntondersteuners die generiek werken. Tenslotte is een aanbeveling vanuit het project om een communicatiestrategie te kiezen die past bij de positionering en passende communicatie in te zetten naar zowel burgers als zorgprofessionals. Kennelijk was het in 2018 nog nodig dit soort aanbevelingen af te geven naar gemeenten en aangezien het koplopers project opnieuw deelnemende gemeenten zoekt (10), zoeken gemeenten waarschijnlijk nog steeds naar de beste invulling van de functie, en daarmee naar de beste uitvoering van de Wmo, zoals ook blijkt uit het voorbeeld van de gemeente Voorst.

Passende zorg staat erg dicht bij de burger. Het is daarom logisch dat dit op gemeentelijk niveau wordt geregeld. Dat cliëntondersteuners daar een belangrijke rol in moeten spelen staat voor mij wel vast. De rol van de gemeenten in het leveren van passende zorg is nog relatief nieuw. Dit vraagt daardoor veel aanpassing van de gemeenten, o.a. voor het goed laten functioneren van de cliëntondersteuning, zoals die in de Wmo bedoeld is. Projecten als 'Koplopers cliëntondersteuning' dragen daar vast en zeker aan bij. Het is echter de vraag of dit voldoende is. De rol van de gemeente voor de toegang tot het

recht op passende zorg is dermate belangrijk, dat gemeenten op de invulling ervan beoordeeld en bijgestuurd zouden moeten worden als dat nodig blijkt te zijn.

Eijkman

Q.A.M. Eijkman 2017, p 5, 11-14, Toegang tot recht gaat global. 9 februari 2017.

Brouwer

M. Brouwer 2016, p. 3. M. Brouwer, Toegang tot recht – strijd tussen toegankelijkheid en recht. 2016.

Vermeulen

M. Vermeulen 2017, p. 12. M. Vermeulen, Gebruikers van het recht centraal. Legal Empowerment: een vorm van juridische emancipatie? 30 januari 2017.

Dekker & Vierbergen

W. Dekker en J.C. Vierbergen 2018, p. 10W. Onderzoeksrapport cliëntondersteuners. Hoe waarderen cliëntondersteuners de ruimte voor autonomie en kwaliteit? 2018.

MEE, Onafhankelijke Cliëntondersteuning Wmo. Geraadpleegd op 8 april 2020, <https://www.meegeldersepoort.nl/werk/clientondersteuning/wmo/>

VNG 2017, p. 8. handreiking. Onafhankelijke Cliëntondersteuning. Januari 2017.

Regelhulp Rijksoverheid, Cliëntondersteuning in de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo). Geraadpleegd op 8 april 2020, <https://www.regelhulp.nl/ik-heb-hulp-nodig/clientondersteuning-in-de-wet-maatschappelijke-on>

Trouw, 2020S. Pater, Als wegwijzer in de zorg is er de cliëntondersteuner, maar die weet niemand te vinden. 29 januari 2020. Geraadpleegd op 7 april 2020, <https://www.trouw.nl/zorg/als-wegwijzer-in-de-zorg-is-er-de-clientondersteuner-maar-die-weet-niemand-te-vinden-b0d65cea/>

Movisie 2020, p. 33-35, Het eerste jaar koplopers. Inzichten en aanbevelingen voor cliëntondersteuning. Januari 2020

Movisie, 2020, aanmeldingen gestart nieuwe koplopergemeenten cliëntondersteuning: laatste kans! 29 januari 2020. Geraadpleegd op 9 april 2020, <https://www.movisie.nl/artikel/aanmeldingen-gestart-nieuwe-koplopergemeenten-clientondersteuning-laatste-kans>

(10) Movisie 2020

Luka Hoogstraten
HBO Rechten, 1e jaar

De rechtsongelijkheid van de verdachte ten opzichte van het openbaar ministerie lijkt onoverbrugbaar

Door Luka Hoogstraten

“Toen heb ik me toegelegd op de bezuiniging op de advocatuur. Het is een andere manier om hetzelfde effect te bereiken. Als je aan een advocaat niet al te veel tijd geeft om aan een verdachte te besteden, dan wordt het ook niet zo veel, die verdediging.” (1), aldus mr. F. Teeven, voormalig staatsecretaris Veiligheid en Justitie.

In Nederland kennen wij het beginsel van equality of arms, uit artikel 6 van het Europees Verdrag voor Rechten van de Mens (hierna: EVRM). Deze bepaling gaat ervan uit dat de verdachte in een strafzaak de redelijke kans moet krijgen om zijn verdediging te voeren. Zo moet er een balans komen tussen de bevoegdheden van het Openbaar Ministerie en de rechten van de verdachte. ‘De term dekt de lading niet helemaal,’ (2) zegt Jeroen Soeteman, voorzitter van de Nederlandse vereniging van Strafrechtadvocaten. Nederland moet ervoor zorgen dat de strafrechtadvocaten de middelen krijgen

om de ongelijkheid te minimaliseren, maar dit gebeurt niet.

De rechtsongelijkheid blijkt alleen al uit de bovenstaande uitspraak van Teeven. De verdachte maakt in Nederland verschillende ongelijkheden mee, denk hierbij moeilijkheden met het financieren van zijn raadsman en aan een informatieachterstand. In dit essay zet ik de bovenstaande voorbeelden uiteen en leg ik de link met de toegang tot het recht van de verdachte. Wordt de toegang tot het recht van de verdachte belemmerd?

Voor dit essay is een advocaat geïnterviewd. In het interview is gevraagd naar de visie van de geïnterviewde op de rechtsongelijkheid van de verdachte. Daarnaast is de koppeling gelegd door de geïnterviewde met toegang tot het recht en de rechtsongelijkheid; hoe verhoudt dit zich tot elkaar. Dit essay beschrijft dat de rechtsongelijkheid van de verdachte ten opzichte van het Openbaar Ministerie

(1) H. Beunders, ‘Onrust en Botte bijlen’, *De Groene Amsterdammer* 2017, afl. 20.

(2) S. Droogleever Fortuyn, ‘Ongelijke Strijd’, *Advocatenblad* 2019.

onoverbrugbaar lijkt. Daarnaast licht het essay toe wat dit betekent voor de toegang tot het recht van de verdachte.

De Raad van Rechtsbijstand speelt voor sommige verdachten een grote rol in het strafproces. Zij maken het mogelijk om voor verdachten, met een laag inkomen, een advocaat te nemen. Dit doet de Raad voor Rechtsbijstand door hun rechtshulp te financieren. Dit werkt op basis van toevoegingen. Het grootste gedeelte van het strafrecht wordt gedaan op basis van toevoegingen, want vaak hebben de verdachten niet genoeg middelen om hun rechtshulp te financieren. Het is een mooi systeem, maar het schiet op een aantal vlakken flink tekort. Er wordt te weinig vergoed. Veel advocaten werken uren, maar krijgen deze niet betaald. De Raad voor Rechtsbijstand keert in veel complexe zaken de gewerkte uren niet uit. Dit komt door de bezuinigingen op de rechtspraak van de afgelopen 10 jaar. Een van de mensen die hiervoor heeft gezorgd is Teeven. Aan het begin van dit essay is zijn uitspraak te lezen. Hij heeft bezuinigd op de strafrechtspraak en nu kampen de verdachten en de strafadvocaten met de problemen.

De geïnterviewde beschreef ook het probleem van de financiering en noemde het volgende voorbeeld: "Een aantal jaren geleden zijn de

bijstandsbevoegdheden van de verdachte als het ware uitgebreid. Zo kreeg de verdachte ook tijdens het eerste verhoor de mogelijkheid om bijgestaan te worden door zijn advocaat. Wat we nu zien, is dat het eerste contact van die bijstand een aantal uren tot een aantal dagen kan duren, maar de vergoeding die daarvoor staat is volgens mij maar 150-300 euro." (3)

Sinds 2016 heeft de verdachte de bevoegdheid gekregen om zich vanaf het eerste politieverhoor bij te laten staan door zijn advocaat. Dit is een belangrijke stap voor de verdediging, want zo is de strafrechtadvocaat al vanaf het begin af aan betrokken bij het proces. De geïnterviewde gaf terecht al aan dat de vergoeding erg mager is namelijk. Afhankelijk van de verdenking van strafbare feit is de vergoeding 150-300 euro. Seebergts (Seebregts & Saey strafrechtadvocaten, Rotterdam): 'Het is alsof het ministerie van Justitie en Veiligheid heeft gedacht: jullie willen zo graag bij het politieverhoor aanwezig zijn, dan mogen jullie het ook zelf betalen.' (4)

**"Ik moet het daar in mijn
uppie tegen opnemen, een
fors pijnpunt."**

(3) Interview d.d. 20 maart 2020

(4) S. Droogleever Fortuyn, 'Ongelijke Strijd', *Advocatenblad* 2019.

Er zijn nog meer problemen die zorgen voor ongelijkheid in het strafrecht met betrekking tot financiering van de verdediging van de verdachte. In een strafzaak is het vrijwel onmogelijk om financiering de krijgen voor twee advocaten die aan één zaak werken. Dit zorgt voor een flinke ongelijkheid voor de verdediging ten opzichte van de politie en justitie. De ongelijkheid komt doordat politie en justitie onbeperkte manschappen kan inzetten op een zaak. En aan de andere kant stelt de overheid onvoldoende middelen beschikbaar voor de verdediging. Seebregts beaamt dat: 'Ik houd me met name bezig met grotere strafzaken. Vaak werken daar twee officieren van justitie en ook nog twee parketmedewerkers aan. Ik moet het daar in mijn uppie tegen opnemen, een fors pijnpunt.' (5)

De problemen in de financiering van de verdediging zorgen voor rechtsongelijkheid, maar niet alleen het financiële aspect aan het strafproces zorgt voor ongelijkheid. De verdediging heeft namelijk een flinke achterstand op de informatie die zij krijgt. Het OM heeft beschikking over alle informatie van de politie in een zaak. De openbaar aanklager stelt het strafdossier samen en op basis daarvan oordeelt de rechter. De rechter kan alleen feiten uit het dossier zien. 'In het verzamelen van bewijsmateriaal, belastend en ontlastend, is het OM leidend,' zegt

strafadvocaat Robert Malewicz (Cleerdin & Hamer Advocaten, Amsterdam). 'Daardoor ontstaat er een informatieachterstand voor de verdediging.' (6)

De geïnterviewde beschreef ook nog een ander soort informatieachterstand, namelijk op het moment dat een advocaat een piketmelding krijgt. De politie doet een aanhouding en neemt een verdachte mee naar het bureau. De politie legt contact met een advocaat die ingeschreven staat in de regio, om bijstand te verlenen aan de verdachte. 'Dan word je gebeld en dan kan het zomaar zijn dat vlak voordat de verdachte naar de rechter-commissaris moet. De rechter-commissaris gaat op dat moment bepalen of er genoeg gronden zijn om de verdachte langer vast te houden. Wat ik vaak heb gezien is dat een advocaat op de rechtbank in de advocatenkamer pas de stukken krijgt waarop de verdenking is gebaseerd, bijvoorbeeld het proces-verbaal van aanhouding, dat is een grote achterstand. Het OM heeft de zaak kunnen voorbereiden, de zaak kunnen aanbrengen en de verdachte kunnen oppakken, en dan kom je als advocaat op de rechtbank en moet je je gaan inlezen op de stukken. Dat is mogelijk als het twee A4'tjes zijn, maar als dat net even wat meer is dan wordt het wel lastig om goed de verdediging te voeren bij de rechter-commissaris''(7), aldus de

(5) S. Droogleever Fortuyn, 'Ongelijke Strijd', *Advocatenblad* 2019.

(6) S. Droogleever Fortuyn, 'Ongelijke Strijd', *Advocatenblad* 2019.

(7) Interview d.d. 20 maart 2020

geïnterviewde. De geïnterviewde beschrijft ook dat dit meer een praktische achterstand is en dat dit lastig op te lossen valt. De verdediging van Holleeder stelde ter discussie of het terecht is dat er gebruik gemaakt wordt van de anonieme getuigen Q5 in het proces. Een anonieme getuige kan niet worden ondervraagd door de advocaat van de verdachte, omdat de getuige anoniem moet blijven. De rechter-commissaris maakt een 'uitvoerig' proces-verbaal op om deze ongelijkheid te beperken. De verdediging moet ook van dit proces-verbaal uit kunnen gaan. De geïnterviewde zegt het volgende over het proces-verbaal van de rechter-commissaris: "Ik kan me ook voorstellen dat de verdediging vindt dat als zo'n getuige wordt bevestigd ook intonatie van belang is om de ruimte die wordt gelaten tussen het stellen van de vraag en het beantwoorden daarvan. Dat is non-verbaal, maar wel van belang voor de overtuiging"(8). Een voorbeeld waarom non-verbale communicatie heel belangrijk is: getuige Q5 verklaarde over iets wat hij anderen in een openbare gelegenheid had horen zeggen, maar uiteindelijk was dat in het proces-verbaal heel summier opgemaakt. Dit deed de rechter-commissaris om te voorkomen dat de openbare gelegenheid werd weergegeven, anders zou er door het wegstrepen van de aanwezigen alsnog de identiteit van de getuige Q5

achterhaald kunnen worden terwijl deze getuigenis wel in de bewijsvoering meetelt. De ingebouwde waarborg is begrijpelijk, maar het zorgt wel voor ongelijkheid.

Toegang tot recht

Wat is toegang tot recht?

Er zijn verschillende en uiteenlopende definities. Er staat vaak een oplossing centraal: de mogelijkheid gebruik te maken van het recht bij geschillen of als bescherming van een rechtspositie, al dan niet in relatie tot de overheid (FRA 2015; Grootelaar e.a. 2014)(9).

Daarnaast wordt vaak een onderscheid gemaakt in formele en materiële toegang tot het recht. Het materiële recht staat in de praktijk voor de mogelijkheid voor mensen om hun probleem werkelijk op te lossen (Hubeau 2015). Een begrip wat in Nederland steeds vaker voorkomt is juridische zelfredzaamheid. De Nederlandse overheid verwacht van haar burgers een mate van (juridische) zelfredzaamheid. Dit houdt in dat burgers zelf in staat zijn om klachten en problemen aan te pakken. Wat betekent dit voor toegang tot het recht? De juridische grondslag van toegang tot het recht is voor velen te vinden in het recht op een eerlijk proces (artikel 6 EVRM) of het recht op een eerlijke behandeling binnen een redelijk termijn. De burger moet dus wel bekend zijn met het recht, kennis hebben van het

(8) Interview d.d. 20 maart 2020

(9) M. Brouwer 'Toegang tot recht - strijd tussen toegankelijkheid en recht' 2016, Lectoraat Toegang tot het Recht, Hogeschool Utrecht

internet en misschien wel belangrijker: bekend zijn met de Nederlandse taal. Wanneer is er sprake van toegang tot het recht? Als we kijken naar de rechtssociologische benaderingen dient het recht toegankelijk te zijn voor iedereen, binnen een redelijk termijn met rechtvaardige uitkomsten. Toegankelijk gaat niet alleen over de toegang tot de rechter, maar ook over de toegang tot informatie, de taal en advies in de fasen voorafgaand aan de gerechtelijke procedure (10).

"De overheid verwacht op dit moment veel van de burger."

Visie van de geïnterviewde: 'Nou het belangrijkste is dat in algemene zin de burger, zodra hij geconfronteerd wordt met een boete of een straf of een criminal charge (Europese rechtspraak), dan de toegang heeft om dit te laten toetsen door een rechter. Ik denk dat dat de basis is voor de democratische rechtstaat. Als je een straf opgelegd krijgt, dat je moet je kunnen toetsen door een rechter of dat ook daadwerkelijk terecht is geweest. We hebben daar ontwikkelingen in gezien, ook in het bestuursrecht dat uiteindelijk toch een bestuurlijke boete moet worden gezien als een criminal charge en dat je dan ertegen rechtswege moet aanleggen. Dat is denk ik het

basisprincipe van toegang tot het recht.' (11) Toegang tot het recht is op vele manieren uit te leggen. Vanuit het perspectief van dit essay denk ik dat de kern van de toegang tot het recht de mogelijkheid is om de verdenking van de de officier van justitie voor te leggen aan een rechter. Bij de toetsing voor de rechter komt ook het feit dat de verdachte zich moet bij kunnen laten staan, ongeacht zijn middelen, door een advocaat. De overheid verwacht op dit moment veel van de burger. De burger moet zelfredzaam zijn, maar dit is wat mij betreft geen goede ontwikkeling voor de toegang tot het recht. Zo worden er nu veel zaken online geregeld, maar de mensen die geen toegang hebben tot het internet lopen hierop vast. Als we dit koppelen aan het strafrecht denk ik dat het onlineaspect wat minder van belang is. Dit is minder van belang als je al een advocaat hebt die de zaak voor jou gaat behartigen. In het strafrecht speelt de financiering een grotere rol, want hier wordt minder zelfredzaamheid verwacht vanwege de complexiteit. De advocaat is verantwoordelijk voor de zaak, maar om bijgestaan te worden door een advocaat moet de verdachte wel beschikken over de middelen.

De verdachte heeft een informatieachterstand, als de raadsman wordt gefinancierd krijgt hij in veel van de gevallen niet alles vergoed en het

(10) D. Vink 'Toegang tot recht of recht tot toegang?' 2019.

(11) Interview d.d. 20 maart 2020.

OM beschikt over veel meer manschappen. Daarbij komt ook nog de grote rol van het slachtoffer in het strafproces, wat een mogelijke invloed kan hebben op een rechter. 'Er is onmiskenbaar een ongelijkheid' (12), volgens de geïnterviewde. Deze ongelijkheid belemmert de toegang tot het recht van de verdachte. De verdachte loopt altijd achter op het OM. Een voorbeeld van een andere rechtsongelijkheid waarbij de verdachte geen gebruik maakt van zijn toegang tot een rechter, terwijl dit in sommige gevallen juist wel raadzaam is:

Het OM heeft in sommige gevallen de bevoegdheid om bepaalde feiten zelf af te doen door een strafbeschikking te geven aan een verdachte. Het doel van een strafbeschikking is om te zorgen dat een deel van de zaken niet bij de rechter terecht komt. Het verlicht als het ware de werkdruk voor de rechterlijke macht. Een strafbeschikking is vaak het betalen van een geldbedrag. Het probleem van deze strafbeschikkingen is dat het vaak meer gevolgen heeft dan alleen het betalen van het geldbedrag. Het OM wijst de verdachte er niet uitdrukkelijk genoeg op dat een strafbeschikking andere gevolgen met zich meebrengt. Zo kan het zijn dat er in sommige gevallen een aantekening wordt gemaakt op het justitiële document van de verdachte, ofwel de verdachte krijgt een strafblad.

Bewust of onbewust zorgt het OM ervoor dat voor sommigen de toegang tot de rechter wordt ontnomen. Een strafbeschikking gaat daarom tegen mijn visie van toegang tot het recht in. Ik denk dat een van de basisprincipes van toegang tot het recht van de verdachte de mogelijkheid is om zijn strafeis te laten beoordelen door een rechter. Een strafbeschikking heeft het doel om de werkdruk van de rechters te ontzien, maar dit kan ook zorgen voor nare gevolgen.

Voor het strafrecht is dé oplossing: meer en ruimere vergoedingen voor de verdediging. Dit wordt ondersteund door de geïnterviewde: 'De advocaat is veel beter in staat om de verdediging te voeren.' Met ruimere bijstandsbevoegdheden wordt al een groot gedeelte van de problemen voor een deel gecompenseerd. Dit zal leiden tot een betere en meer rechtvaardige verdediging. Hiermee is de schade van de bezuinigingen terug te draaien. Strafrecht breed leiden ruimere bijstandsbevoegdheden tot een verbetering van de toegang tot het recht. Hoe de rechtsongelijkheid op de andere genoemde punten verbeterd kan worden is een lastige vraag om te beantwoorden. In dit essay is te lezen dat er voor verdachte veel verschillende achterstanden zijn, de één complexer dan de andere. Het is daarom lastig om een oplossing te formuleren voor deze

(12) Interview d.d. 20 maart 2020.

rechtsongelijkheid en tegen de belemmering van de toegang tot het recht van de verdachte.

De rechtsongelijkheid van de verdachte ten opzichte van het openbaar ministerie lijkt onoverbrugbaar. In dit essay is beschreven waaruit deze rechtsongelijkheid bestaat. Het lijkt onoverbrugbaar om de rechtsongelijkheid te minimaliseren. Het grootste probleem is de financiering van de raadsman. Om de rechtsongelijkheid te verminderen is het essentieel om ruimere vergoedingen beschikbaar te stellen voor de verdediging van de verdachte. Deze verandering in de financiering leidt strafrecht breed tot een verbetering van de toegang tot het recht van de verdachte.

Vink 2019

D. Vink, Toegang tot recht of recht tot toegang? 2019.

Beunders 2017

H. Beunders, 'Onrust en Botte bijlen', De Groene Amsterdammer 2017, afl. 20.

Brouwer 2016

M. Brouwer, Toegang tot recht – strijd tussen toegankelijkheid en recht (Lectoraat Toegang tot het Recht, Hogeschool Utrecht), 2016

Droogleever Fortuyn 2019

S. Droogleever Fortuyn, 'Ongelijke Strijd', Advocatenblad 2019.

Eijkman 2017

Q.A.M. Eijkman, Toegang tot recht gaat glocal, 9 februari 2017, p 11.

Michelle Bosch
Verpleegkunde, 4e jaar

Jeugdstrafrecht

Door Michelle Bosch

“Een 17-jarige jongen uit Wierden is veroordeeld voor het vermoorden van zijn opa. De rechtbank legt hem de maximale jeugddetentie van 2 jaren en jeugd-tbs op. De jongen bracht op 8 november 2018 in Wierden zijn opa met 38 messteken om het leven. Hiermee dacht hij het financiële conflict tussen zijn ouders en zijn opa op te lossen. De verdachte is verminderd toerekeningsvatbaar. Aan de nabestaanden moet hij een schadevergoeding betalen van ruim 6.400 euro.” (1)

Naar aanleiding van de casus komt de volgende vraag bij mij naar boven: “In hoeverre is het rechtssysteem toegankelijk voor kinderen tussen de 12 en 18 jaar die strafrechtelijk vervolgd worden?” Om deze vraag te beantwoorden, heb ik ingezoomd op het huidige jeugdstrafrecht en het begrip toegang tot recht. Tevens heb ik de persrechter van deze casus geïnterviewd.

Bovenstaande casus betreft een jeugdstrafrechtzaak die heeft plaatsgevonden in de Rechtbank in Overijssel op 18 juli 2019. Om de privacy

van de jongen te waarborgen, was de terechtzitting met gesloten deuren. De jongen heeft zijn opa met voorbedachte rade gedood. Aanvankelijk heeft de jongen terpentine, een mes en latex handschoenen gekocht. De terpentine heeft de jongen gekocht om zijn kleding te kunnen verbranden na de moord. De handschoenen en het mes heeft de jongen gekocht om deze te kunnen gebruiken gedurende de moord. De jongen is tweemaal langs de woning van zijn opa gereden, hierbij zat hij in twijfel of hij het moest doen. Hij heeft daarom een half uur in het gras gezeten en zichzelf afgevraagd of het goed was waar hij mee bezig was. Uiteindelijk heeft de jongen besloten om zijn opa om het leven te brengen. De rechtbank concludeert dat de jongen zich schuldig heeft gemaakt aan een afschuwelijk misdrijf (2).

De officieren van justitie hebben toepassing van het strafrechtstelsel voor volwassenen bepleit. De reden hiervan is “dat verdachte heeft voldaan aan alle drie van de formele niet cumulatieve vereisten voor toepassing van het volwassen strafrecht op 16- en

(1) Rechtbank Overijssel 18 juli 2016 ECLI:NL:RBOVE:2019:2456.

(2) Rechtbank Overijssel 18 juli 2016 ECLI:NL:RBOVE:2019:2456.

17-jarigen zoals neergelegd in artikel 77b van het Wetboek van Strafrecht.” (3) De officieren van justitie stellen dat de jongen moet worden veroordeeld tot een onvoorwaardelijke gevangenisstraf van 7 jaar met aftrek van het voorarrest. Tevens stellen zij dat de maatregel moet worden opgelegd van TBS met dwangverpleging. De raadsman van de jongen pleit echter om een andere uitkomst: de raadsman stelt dat de toepassing van het jeugdstrafrecht moet worden ingezet. De achterliggende gedachte van raadsman is dat de jongen de mogelijkheid moet krijgen om zich te ontwikkelen.

Gedurende het proces hebben deskundigen (waaronder een GZ-psycholoog en een kinder- en jeugdpsychiater) de jongen beoordeeld en gescreend. De deskundigen hebben geconcludeerd dat er sprake is van complexe problematiek bij de psychische gesteldheid van de jongen. De jongen heeft volgens de deskundigen een vertekend beeld van zichzelf en van zijn omgeving. Daarnaast is er sprake van gebrek aan empathie, zelfoverschatting, beperkt oordeelsvermogen, beperkte oplossingsvaardigheden en antisociale cognitie. Op basis van de screening hebben deskundigen geconcludeerd dat de kans op een recidief van gewelddadig gedrag aanwezig is. De deskundigen zien geen aanleiding om

het meerderjarigenstrafrecht toe te passen, volgens hen past een behandeling in een kleine groep met veel overzicht en structuur het beste bij de jongen.

De jongen was 17 jaar oud toen hij het misdrijf pleegde, in principe wordt dan het minderjarigenstrafrecht gehanteerd. Alleen in enkele uitzonderingen wordt er toch het strafrecht voor volwassenen gehanteerd. Aangezien de houding van de jongen wijst op de complexe psychische problematiek en de deskundigen geen aanleiding zien om het meerderjarigenstrafrecht toe te passen, is besloten om een straf op te leggen in het kader van het jeugdstrafrecht. De jongen krijgt maximale jeugddetentie van 2 jaren en jeugd-tbs. Hierbij wordt een zo gunstig mogelijke verdere ontwikkeling van de jongen vooropgesteld. Er is geen einddatum van de behandeling vastgesteld door de rechtbank (4+5).

Toegang tot recht

De komst van wet- en regelgeving neemt toe in Nederland. Daarentegen krijgen burgers meer verantwoordelijkheid op het gebied van het oplossen van juridische problematiek. Echter, de vraag is in hoeverre de burger in staat is om deze verantwoordelijkheid op zich te nemen. Immers, iedere burger verdient een toegankelijk rechtssysteem en een rechtvaardige, individuele uitkomst.

(3) *Rechtbank Overijssel 18 juli 2016 ECLI:NL:RBOVE:2019:2456.*

(4) *De Rechtspraak 2019.*

(5) *Rechtbank Overijssel 18 juli 2016 ECLI:NL:RBOVE:2019:2456.*

In de jaren 70 is er onderzoek gedaan naar de toegankelijkheid van recht, waar baanbrekende uitkomsten uit zijn voortgekomen. Hieruit blijkt dat het toegang van recht niet vanzelfsprekend is en dat niet iedere burger daar toegang tot heeft (6).

Maar wanneer is er sprake van toegang tot recht? Volgens Cappelletti en Garth zijn er twee kenmerken nodig: het rechtssysteem moet voor iedereen in gelijke mate toegankelijk zijn. Bovendien moeten de uitkomsten individueel en maatschappelijk rechtvaardig zijn. Om dit te kunnen waarborgen, is het relevant dat burgers toegang hebben tot kennis omtrent het recht, door eventuele rechtsbijstand in te schakelen. Het mag niet zo zijn dat de gang naar de rechter onbetaalbaar is (7).

Jongeren die tussen de 12 en 18 jaar een strafbaar feit plegen, worden gestraft volgens het strafrecht. Een straf kan bestaan uit jeugddetentie of een taakstraf (8). Een gevangenisstraf wordt alleen in uitzonderlijke gevallen gegeven (9). In het VN-Kinderrechtenverdrag staan 54 artikelen met afspraken omtrent de rechten van kinderen t/m 18 jaar (10). Tevens vormt het VN-Kinderrechtenverdrag vormt een bescherming voor de rechten van de

kinderen (11). Zoals hierboven al is beschreven, heeft ieder kind recht op een eerlijk proces. Daarnaast heeft een kind recht op een advocaat. De kosten van de advocaat hoeven dan niet door het kind of de ouders of naasten betaald te worden. De aanvraag van een advocaat kan bij het Juridisch Loket. Zodra er een tolk vereist is om optimale communicatie met het kind te waarborgen gedurende het strafrechtelijk proces, dan kan er een tolk ingezet worden. De tolk kan ervoor zorgen dat er in een voor het kind begrijpelijke taal kan worden gecommuniceerd. De tolk wordt opgeroepen en betaald door het Openbaar Ministerie (12). Indien een slachtoffer schade heeft geleden door het strafbare feit dat door het kind is gepleegd, dan kan het slachtoffer eventueel schadevergoeding aanvragen. Er wordt door de rechter bepaald of de schadevergoeding door de ouders van het kind of door het kind zelf betaald moet worden (13).

In principe voldoet de rechtspositie van minderjarigen in Nederland aan de eisen die gesteld worden door het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens en de fundamentele vrijheden (EVRM) en door het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind. Echter is het

(6) Vermeulen 2017.

(7) Wolff, de 2019.

(8) Ministerie van Justitie en Veiligheid 2020.

(9) Kinderrechtencollectief 2017.

(10) Verdrag inzake de rechten van het kind.

(11) Kinderrechten 2015.

(12) Kinderrechtencollectief 2017.

(13) De Rechtspraak (z.d.).

niet zo dat er geen aspecten zijn die verbeteringen behoeven (14). Met name gedurende de eerste dagen van het strafproces is te weinig gericht op het kind zelf. Niet alle minderjarigen krijgen een gratis advocaat en er verblijven regelmatig nog kinderen in de politiecel. Daarnaast worden er veel kinderen van 12 of 13 jaar opgesloten in een justitiele jeugdinstelling (15).

Dit probleem reikt verder dan de Nederlandse grenzen. Uit een studie van de United Nations blijkt dat er wereldwijd maar liefst 1,5 miljoen kinderen in een gesloten instelling verblijven (16). Vaak worden kinderen illegaal en onnodig vastgehouden. Deze studie dient ervoor te zorgen dat elk land nieuwe beleidsmaatregelen ontwikkelt en doorvoert in de praktijk, om de kinderrechten voorop te stellen (17).

"De behandeling is juist gericht op het ontwikkelen van een reële identiteit van de jongen."

Bij de casus van de jongen uit Woerden is de nadruk gelegd op de persoonlijke ontwikkeling, zijn terugkeer in de maatschappij en het voorkomen van een recidief van het gewelddadig gedrag van de jongen. Hierdoor heeft de jongen

een straf opgelegd gekregen op basis van het jeugdstrafrecht. Indien hij in aanmerking was gekomen voor het meerderjarigenstrafrecht, dan had de jongen een gevangenisstraf kunnen krijgen. Verder zal de behandeling van de jongen niet gericht zijn op systeemtherapie (waarbij zijn hele gezin hulpverlening zou krijgen). De behandeling is juist gericht op het ontwikkelen van een reële identiteit van de jongen (18).

De kosten van de advocaat zijn niet besproken in de rechtspraak, echter lijkt het erop dat hij de advocaat toegewezen heeft gekregen. De rechtbank heeft echter wel een schadevergoeding opgelegd van ruim 6.400 euro. De schadevergoeding bestaat uit materiële schade, waaronder de uitvaartkosten van zijn opa, reiskosten en opruimkosten. De schadevergoeding wordt vermeerderd met de wettelijke rente vanaf het moment dat het strafbare feit door de jongen was gepleegd (19). Tevens heeft de rechtszaak binnen een redelijke termijn plaatsgevonden. In artikel 6 eerste lid EVRM staat beschreven dat iedere verdachte recht heeft om binnen een redelijke termijn te worden berecht. Hierbij verschilt de termijn van het meerderjarigenstrafrecht en jeugdstrafrecht. Binnen het jeugdstrafrecht dient de einduitspraak binnen 16 maanden te zijn afgerond (20).

(14) *De Rechtspraak* (z.d.).

(15) *Steketee 2003*.

(16) *Kinderrechten 2018*.

(17) *United Nations 2019*.

(18) *Defence for Children 2019*.

(19) *Rechtbank Overijssel 18 juli 2016 ECLI:NL:RBOVE:2019:2456*.

(20) *Strafrechtadvocaten Netwerk 2020*.

Om een brug te slaan naar de praktijk, heb ik mijn neef Mr. Bosch geïnterviewd. Mr. Bosch is werkzaam als rechter en Teamvoorzitter Toezicht bij de rechtbank Overijssel. Tevens is Mr. Bosch persrechter, hij heeft de bovenstaande casus toegelicht via RTV oost (21).

Gedurende het interview heb ik verschillende vragen gesteld. Zo vroeg ik wat hij van de casus van de jongen uit Wierden vond, waarop hij antwoordde: "Dat is een moeilijke vraag, want als persrechter heb ik geen mening over de zaak. Want ik leg alleen maar uit wat de rechtbank heeft beslist. Ik heb het dossier ook niet ingezien, dat is ook de gedachtegang. Het idee is dat je als rechter van je eigen zaak, nooit bij dezelfde zaak als persrechter optreedt. Als persrechter beperk je je tot wat er in de uitspraken staat. Dus ik heb geen mening over de zaak."

Verder vroeg ik mij of wat Mr. Bosch ervan vindt dat er in de casus van de jongen uit Wierden besloten is om het jeugdstrafrecht toe te passen, in plaats van het meerderjarigenstrafrecht. Hierop antwoordde Mr. Bosch: "Bij deze casus vind ik er dus niks van, maar in het algemeen vind ik het wel een goede zaak dat rechters dus bij het adolescentenstrafrecht...je hebt minderjarigen tussen 16 jaar en 18 jaar waarbij het meerderjarigenstrafrecht kan worden toegepast, maar ook 18- en

19-jarigen waarvoor je dus het minderjarigenstrafrecht toepast. Daar moet je dan een afweging in maken, dat vind ik wel erg verstandig. Om maar gewoon een grens te trekken bij 18 jaar en wat eronder valt het minderjarigenstrafrecht, zo werkt het niet. De één is al zo ver ontwikkeld op 16-jarige leeftijd, terwijl de ander nog heel erg onderontwikkeld is op 19-jarige leeftijd. Daar moet je dus wel op de persoonlijkheid van de verdachte een keuze in kunnen maken. Waarbij wij natuurlijk altijd kijken naar deskundigen, dat is hier ook gebeurd in deze casus."

Ook was ik benieuwd hoe het toegang tot recht eraan toegaat in de praktijk. Daarom vroeg ik aan Mr. Bosch of hij weleens heeft meegemaakt dat het toegang tot recht belemmerd werd bij een kind die strafrechtelijk vervolgd werd. Zijn antwoord daarop was: "Als ze bij ons komen dan zijn ze bij uitstek al bij de rechter. Dus ik zie gevallen, of mijn collega's dan vooral, dan wanneer ze betrokken zijn. Dus nee in dat stadium hebben ze altijd... en als dat zo is, dan maakt de rechtbank alsnog wel een eerlijk proces. De rechter waakt ook voor de belangen van de verdachte. Op het moment dat ze bij ons komen hebben ze ook altijd een advocaat."

"In hoeverre is het rechtssysteem toegankelijk voor kinderen tussen de 12 en 18 jaar die strafrechtelijk vervolgd

(21) *Strafrechtadvocaten Netwerk 2020.*

worden?"

Wat betreft de casus is er naar mijn mening goed gekeken naar het individu, op basis daarvan is besloten om de straf te baseren op het jeugdstrafrecht in plaats van op het meerderjarigenstrafrecht. Het is erg belangrijk om voorop te stellen dat de jongen een afschuwelijk misdrijf heeft begaan. Echter is er ook sprake van complexe psychische problematiek bij de jongen. Ik vind het goed dat dit duidelijk in kaart is gebracht door deskundigen. De psychische problematiek heeft namelijk een rol gespeeld in het begaan van het misdrijf. Overigens had de jongen naar mijn mening voldoende toegang tot het rechtssysteem: hij kreeg een advocaat toegewezen, er werd gecommuniceerd met hem op een voor hem begrijpelijke taal en de rechtszaak heeft binnen een reële tijd plaatsgevonden.

Ik ben erg gehecht aan rechtvaardigheid. Daarom ben ik van mening dat het rechtssysteem niet alleen voor iedereen toegankelijk moet zijn, maar ook dat de uitkomsten individueel en rechtvaardig dienen te zijn. Ik vind het met name enorm belangrijk om hierbij speciale aandacht te richten op de minderjarigen. Maar liefst 1/3 van de bevolking is minderjarig (Kinderrechten, 2018). Minderjarigen zijn

erg afhankelijk van hun ouders/verzorgers en kunnen zich niet goed verdedigen en beschermen. Dit maakt hen erg kwetsbaar. Daarom vind ik het van belang dat kinderrechten vooropgesteld moeten worden. Tot op heden zitten daar nogal wat haken en ogen aan, bleek uit het onderzoek van de United Nations (2019). Ik denk dat dit een grote zorg is, waar verandering in moet plaatsvinden. Daarom denk ik dat de kinderrechten nog beter beschermd en doorgevoerd kunnen worden in de praktijk. Ik denk wel dat de uitkomsten uit het onderzoek van de United Nations (2019) de eerste stap kan zijn voor het doorvoeren van de verbeteringen.

Defence for Children 2019

VN-Studie: jaarlijks 1,5 miljoen kinderen van hun vrijheid beroofd,
9 oktober 2019

De Rechtspraak 2020

"Kosten jeugdstrafrecht", geraadpleegd op 30 maart 2020

De Rechtspraak 2019

"17-jarige veroordeeld voor vermoorden opa in Wierden", 19 juli
2019

De Wolff 2019

D. De Wolff, Toegang tot recht (1ste editie), Den Haag, Boom
Juridisch 2019

Kinderrechten 2015

Toegang tot recht voor alle kinderen, 26 november 2015

Kinderrechten 2018

Kinderrechten & jeugdstrafrecht, 1 januari 2018

Kinderrechtencollectief 2017

Jeugdstrafrecht voor kinderen onder 18 - artikel 40
Kinderrechtenverdrag, 3 december 2017

Ministerie van Justitie en Veiligheid 2020

Straffen en maatregelen voor jongeren, 13 februari 2020

Steketee, Overgaag & Lünemann 2003

M.J. Steketee, A.M. Overgaag, K.D. Lünemann, Minderjarigen als
procespartij?, 1 januari 2003

Strafrechtenadvocaten Network 2020

Redelijke termijn in strafzaken, 1 januari 2020

United Nations

Global study on children deprived of liberty, 11 juli 2019

Vermeulen 2017

M. Vermeulen, Wat is Legal Empowerment? 30 januari 2017

Rb. Overijssel, 19 juli 2019, ECLI:NL:RBOVE:2019:2456

Meri Hakobyan
HBO Rechten, 2e jaar

Toegang tot het recht en verschillen in machtsverhoudingen

Door Meri Hakobyan

De overheid gaat steeds meer van uit van de zogeheten juridische zelfredzaamheid van haar burgers. Burgers moeten beschikken over veel vaardigheden, zoals een goede beheersing van de Nederlandse taal en digitale- en sociale vaardigheden, willen ze moeiteloos gebruik kunnen maken van hun rechten. Door grote verschillen in macht tussen burgers onderling en burgers en instanties, slagen sommige burgers en instanties er beter in hun recht te halen, dan anderen. Dit essay gaat over de verschillen in macht en de gevolgen daarvan voor het behartigen van rechten tussen burgers onderling en tussen burgers en instanties.

Toegang tot recht

Toegang tot het recht stelt mensen in staat om zichzelf te beschermen tegen schending van hun rechten. Toegang tot het recht is verankerd in o.a. de volgende artikelen; 6 en 13 EVRM en 47 van het EU-handvest van de grondrechten. De voornoemde artikelen waarborgen het recht op een eerlijk proces en op een daadwerkelijk

rechtsmiddel (1). Hoewel iedere burger de toegang tot het recht toekomt, blijken er in de praktijk een aantal knelpunten te zijn. De overheid streeft naar Legal Empowerment wat inhoudt dat haar burgers in steeds grotere mate juridisch zelfredzaam dienen te zijn (2). Een burger die empowered is, beheerst de Nederlandse taal in voldoende mate, is bekend met het recht, is in staat conflicten op te lossen, en heeft adequate toegang tot het internet. De consequentie van dit beleid is, dat toegang tot het recht bemoeilijkt wordt voor de volgende categorieën burgers: personen met een lage opleiding, personen met een andere culturele achtergrond, analfabeten en ouderen. Deze groepen worden als kwetsbaar aangemerkt, omdat zij in onvoldoende mate in staat zijn zich een positie in de rechtsgang te veroveren.

Tot de 'kwetsbare doelgroep' behoort bijvoorbeeld dhr. X, die zich op 25 maart 2020 anoniem liet interviewen. Uit het interview kwam naar voren dat hij naar zijn mening in het uitoefenen van zijn recht werd geschaad doordat de

(1) Boillat & O'Flaherty 2016.

(2) Vermeulen 2017.

wederpartij een sterkere machtspositie innam. Hieronder volgt een nadere toelichting op deze casus.

Machtsverhoudingen ontstaan o.a. doordat de welvaart gegroeid is in de afgelopen decennia. Dit houdt in dat burgers steeds meer koop- en dienstverleningsovereenkomsten aangaan en daarmee dus juridische transacties (3). Zo ontstaan er posities als leverancier en afnemer, huurder en verhuurder, werkgever en werknemer, kostwinner en huisgenoten, maar je kan ook denken aan de verhouding tussen overheidsinstanties en burgers. Dit zijn voorbeelden van verschillen in posities waarbij een partij als 'sterk' en de andere als 'zwak' kan worden aangemerkt. De ene partij kan meer kennis van het recht hebben vanwege zijn/haar functie, ervaring en/of beroep terwijl de andere partij relatief minder kennis heeft. De mate van zelfredzaamheid verschilt daarmee per persoon/instantie. Is toegang tot het recht hierdoor nog steeds even groot voor iedereen?

Door grote verschillen in de posities van burgers en instituties is legal empowerment naar mijn mening niet voor alle burgers even groot. In de eerder genoemde relaties bestaan ongelijkheden wat betreft de financiële middelen van partijen, de voorkennis die

ze hebben en de sociale vaardigheden die ze bezitten. De terugtrekkende overheid veroorzaakt dat de zogenaamde "zwakke partijen" harder geraakt worden door gebrek aan de voornoemde vaardigheden, door een afhankelijke rechtspositie of door een economische achterstand.

Vaak spelen ongelijke machtsposities een rol als we de zogeheten 'one-shotters' en 'repeat-players' tegenover elkaar zetten. Hierna volgt een toelichting op de inhoud van die termen en over de voor- en nadelen voor deze partijen. Ook zal er gekeken worden naar de angst van de ene partij t.o.v. de wederpartij, evenals naar de angst voor de gevolgen van het beëindigen van de relatie met de wederpartij.

De term 'one-shotter' wordt gebruikt voor de burgers die eenmalig gebruik maken van een bepaald recht. De 'repeat-players' daarentegen zijn de organisaties en bedrijven met een ruime proceservaring. Toegang tot het recht is voor de ene partij niet anders dan voor de andere. Echter beschikken de repeat-players over een aantal voordelen vanwege hun ervaring in het hanteren van juridische procedures. Burgers die eenmalig een rechtsgang maken kunnen tegen een aantal omstandigheden aanlopen waardoor zij zich al snel terug trekken van de procesgang. Zo zouden

(3) *Barendrecht & Kamminga 2004.*

de kosten voor een juridische procedure hoger kunnen zijn dan de mogelijke opbrengsten van een zaak waardoor het zich neerleggen bij een probleem gunstiger lijkt dan het voortzetten van de rechtsgang. De repeat-players kunnen profiteren van de kwetsbare positie van de one-shotters. Anders dan de one-shotters kunnen de repeat-players gemakkelijker de hoge kosten drukken of voorkomen, vanwege hun ervaring met de procesvoering. Bovendien kunnen repeat-players eenvoudiger een afweging maken of een zaak het waard is om er moeite in te steken. Daarbij zal men kijken of eerdere gewonnen procedures de verwachting scheppen dat vergelijkbare zaken naar alle waarschijnlijkheid ook te winnen zijn. Daarnaast kunnen bedrijven en organisaties het zich soms (financieel) permitteren om sommige zaken te verliezen, zodat zij "een gokje kunnen wagen".

Tot slot kunnen de one-shotters nadelig getroffen worden door de repeat-players die de voorwaarden van de dienstverlening in hun voordeel (kunnen) wijzigen. Denk bijvoorbeeld aan verzekeringsmaatschappijen die veelvoorkomende situaties van claims uitsluiten in de polisvoorwaarden. Een ander voorbeeld van grote organisaties die gebruik maken van hun machtspositie en de zwakkere partij

daarmee benadelen, komt in het volgende interview aan de orde. Een vluchteling die als minderjarige naar Nederland was gekomen, werd belemmerd in zijn toegang tot het recht door een instelling waar hij onder toezicht was gesteld. De jongen had een verblijfsvergunning in Nederland en daarmee het recht om zijn ouders tevens over te laten komen naar Nederland ogv. art. 9 Kinderrechtenverdrag. Dit recht werd ontkend door de voornoemde instelling tot op het moment dat de jongen meerderjarig werd en geconcludeerd werd dat hij voor zichzelf kon zorgen en dat hereniging met de ouders niet noodzakelijk was. Vanwege het ontbreken van de kennis van het recht en het niet goed beheersen van de Nederlandse taal, was het voor de geïnterviewde niet mogelijk gebruik te maken van zijn recht.

"De toegankelijkheid tot het recht van de "zwakke" partij wordt verder ondermijnd."

Dat de repeat-players vele voordelen genieten tegenover de one-shotters is duidelijk, maar de afhankelijkheid van de "zwakke" partijen is breder. Zo kan een verhuurder, op het moment dat er grote vraag is naar huurwoningen, minder

belang hechten aan (het behouden van) een goede relatie met de huurder. Andersom is een goede relatie met de verhuurder voor de huurder juist heel belangrijk, omdat de huurder voor een alternatieve woning waarschijnlijk weer afhankelijk is van de verhuurder. Dat kan ertoe leiden dat de verschillen in rechtspositie vergroot worden: de huurder ziet om de lieve vrede af van het afdwingen van zijn recht. Daarmee wordt de toegankelijkheid tot het recht van de "zwakke" partij verder ondermijnd.

"Kwetsbare groepen, de zwakkeren, kunnen tegen vele knelpunten aanlopen op hun weg naar rechtvaardigheid."

Terugtrekken van de overheid leidt ertoe dat er een grotere verantwoordelijkheid wordt gelegd bij de burgers. Zij zijn meer aangewezen op het zelfstandig oplossen van conflicten om hun rechten te beschermen. Om dat te bereiken, moet elke burger voldoende kennis hebben van het recht en weten hoe hij/zij het recht kan toepassen. Achterliggende gedachte is dat kennis van het recht ervoor zal zorgen dat burgers onderling conflicten kunnen oplossen. Dan zal

minder snel een gerechtelijke procedure worden gestart. In de praktijk zien wij echter dat toegang tot het recht niet voor elke burger een simpele route is. En als we kijken naar de grote machtsverschillen in de samenleving, zien we dat toegang tot het recht niet voor iedereen even groot is. Kwetsbare groepen, de zwakkeren, kunnen tegen vele knelpunten aanlopen op hun weg naar rechtvaardigheid. Dit ligt anders voor grote bedrijven en organisaties, de sterkeren, die de nodige ervaring hebben in de procesvoering. Bovendien verkeren de zwakkeren in veel gevallen in een afhankelijke positie t.o.v. de wederpartij. Dit heeft tot gevolg dat hun rechtspositie verder verzwakt wordt. Terugkomend op de vraag of toegang tot het recht even groot is voor iedereen, kunnen we concluderen dat dit niet het geval is door de grote verschillen in machtsposities in de samenleving.

Boillat & O'Flaherty

P. Boillat, M. O'Flaherty, Handboek betreffende Europese wetgeving inzake de toegang tot het recht, Luxemburg: Bureau voor publicaties van de Europese Unie, 2016. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-ecthr-2016-handbook-on-access-to-justice_nl.pdf

Vermeulen

M. Otto-Vermeulen, Gebruikers van het recht centraal, Legal empowerment: een vorm van juridisch emancipatie?, Kenniscentrum sociale innovatie (KSI), 30 januari 2017 <https://canvas.hu.nl/courses/6252/files/folder/Literatuur?preview=685364>

Barendrecht & Kamminga

M. Barendrecht, Y.P. Kamminga (2004), Toegang tot het recht: de lasten van de uitweg. (RMO-advies; Nr. 32), Den Haag: RMO advies. <https://pure.uvt.nl/ws/portalfiles/portal/636632/toegangtotrecht.pdf>

Nicole Groenewoud
HBO Rechten, 1e jaar

Laaggeletterden en digitalisering

Door Nicole Groenewoud

De afgelopen paar weken heb ik samen met een aantal andere studenten de honoursmodule toegang tot het recht gevolgd. Deze module biedt verdieping naast je normale studie. Er waren veel verschillende studenten die niet allemaal rechten studeerden. Ook was niet iedereen even oud en zaten we ook niet allemaal in hetzelfde leerjaar. Dit was nog een extra manier om van de mensen om je heen te kunnen leren. Iedere week moesten wij literatuur bestuderen en hier een verslag over maken. Door elke keer een kerncitaat te moeten zoeken, kreeg je de mogelijkheid de tekst echt te snappen. Daarnaast kregen wij hoorcolleges over de verschillende onderwerpen. Het ging bijvoorbeeld over legal empowerment, digitalisering, terrorisme, artikel 6 EVRM, de reclassering en het keukentafelgesprek.

Dit essay is op de volgende manier opgebouwd. Eerst natuurlijk de inleiding die je net hebt gelezen. Hierna beschrijf ik een kerncitaat dat voor mij toegang tot het recht echt samenvat. In dit stukje staat wat toegang tot het recht inhoudt en wat toegang tot het recht voor mij betekent. In het derde hoofdstuk introduceer ik het onderwerp dat ik heb gekozen voor dit essay. Daarna bespreek ik op welke manier de toegang tot het recht botst met mijn gekozen onderwerp. Als laatste geef ik aan wat mijn mening is over dit onderwerp en schrijf ik een conclusie.

Mijn essay gaat over de toegang tot het recht van laaggeletterden en digitalisering. Laaggeletterden zijn mensen die moeite hebben met lezen en schrijven. In eerste instantie was dit niet mijn favoriete onderwerp, hoewel ik het wel interessant vond. Op het allerlaatste moment ben ik van onderwerp veranderd, omdat de persoon van mijn oorspronkelijke interview nooit meer iets van zich heeft laten horen.

Uiteindelijk hebben ik gekozen voor dit onderwerp, omdat ik zelf vaak om ga met mensen die laaggeletterd zijn. Dit heb ik in de les ook al eens gezegd. In de supermarkt waar ik werk, werken ook mensen die moeite hebben met lezen en schrijven. Eerst had ik dit niet zo erg door, maar door deze colleges ben ik er meer op gaan letten. De leidinggevende vragen of zeggen vaak dingen via briefjes. Sinds de les ben ik er op gaan letten en het viel mij inderdaad op dat de mensen die moeite hebben met lezen zich niet helemaal aan de regels hielden. Aan een van mijn collega's heb ik het gevraagd en hij gaf aan dat hij inderdaad niet helemaal snapte wat er nou stond. Voor mijn uiteindelijke essay heb ik mevrouw Leenstra geïnterviewd. Zij heeft een eigen advocatenkantoor. Zij werkt vooral samen met mensen die laaggeletterd zijn en gebruikte tijdens het interview ook voorbeelden uit de praktijk.

Toegang tot recht

"Cappelletti en Garth gaven al aan dat het begrip toegang tot het recht lastig sluitend te definiëren is, maar dat het in ieder geval twee doelen van het systeem beoogt te beschrijven waarmee burgers hun rechten kunnen halen zonder auspiciën van de staat. Ten eerste dat het systeem toegankelijk is voor iedereen en ten tweede dat de uitkomsten individueel en sociaal rechtvaardig zijn."⁽¹⁾

Uit alle verslagen, artikelen en rapporten die ik heb gelezen, geeft dit citaat het beste weer wat toegang tot het recht precies inhoudt. Dit is mijn favoriete citaat, omdat het meteen al aangeeft dat toegang tot het recht lastig te omschrijven is. Het begrip kan namelijk op veel verschillende manieren worden geïnterpreteerd. Naar mijn mening houdt toegang tot het recht in dat iedere burger de mogelijkheid heeft wetten op te kunnen zoeken. Dit is niet heel moeilijk, aangezien je gewoon wettenbundels kunt kopen of ze online kunt opzoeken. Maar het is ook belangrijk dat iedereen die de wetten leest, ook snapt wat er nou precies staat. Ook denk ik dat het inhoudt dat mensen weten welke rechten ze hebben, zonder dat ze dit gehoord hebben van de overheid, een advocaat of iemand anders.

Ook heb ik aan mevrouw Leenstra gevraagd wat zij verstaat onder toegang tot het recht. Zij denkt dat het vooral betekent dat je weet wat je rechten zijn. Ieder persoon zou moeten weten welke rechten hij heeft. Volgens haar is het ook belangrijk dat je ook weet op welke manieren je het recht zou kunnen gebruiken voor jezelf. Verder vindt zij het belangrijk dat iedereen de mogelijkheid heeft om hun rechten te snappen. "Laaggeletterden hebben vaak geen idee wat er in zo een wet beschreven

(1) Brouwer 2016.

Laaggeletterden zijn mensen die moeite hebben met taalvaardigheden. Het gaat hier dan vaak om lezen en schrijven. Dit betekent niet dat deze mensen helemaal niet kunnen lezen of schrijven, ze hebben er alleen moeite mee. Laaggeletterden hebben bijvoorbeeld moeite met formulieren invullen, reizen met het openbaar vervoer (omdat ze moeite hebben met plaatsnamen lezen), voorlezen, werken met een computer en het begrijpen van informatie over gezondheid en zorg (2).

In Nederland zijn er 2.5 miljoen mensen die moeite hebben met lezen en schrijven. Laaggeletterden kunnen dus wel lezen en schrijven, maar misschien net aan op vmbo niveau. Niet goed kunnen lezen of schrijven kan gevolgen hebben voor je dagelijkse leven. Als je informatie krijgt die je niet goed begrijpt, wordt je minder zelfredzaam. Het is moeilijker om een baan vinden of om een uitslag bij de dokter goed te begrijpen. Het komt daarom ook vaak voor dat laaggeletterden werkloos zijn of een baan hebben die niet veel betaalt (3).

Mensen die moeite hebben met lezen en schrijven, hebben dus moeite met het begrijpen van informatie. Zoals hierboven ook al staat, hebben laaggeletterden moeite met formulieren invullen en ook met werken met een computer. Deze twee onderwerpen neem ik in dit essay samen.

Digitalisering is de overgang van informatie in een digitale vorm. Hiermee wordt bedoeld dat informatie op een computer opgeslagen kan worden. Het voordeel hiervan is dat er veel meer informatie opgeslagen kan worden. Mensen die digitaal werken, kunnen hierdoor vaak ook sneller werken (4).

"In Nederland zijn er 2.5 miljoen mensen die moeite hebben met lezen en schrijven."

Sinds 2017 kunnen alle zaken met de overheid digitaal afgehandeld worden. De belastingaangifte, zorgtoeslag, huurtoeslag en vergunningen moeten allemaal online worden ingevuld en opgestuurd. Deze documenten bevatten vaak moeilijke woorden, ingewikkelde zinnen en zijn onbegrijpelijk. Tegenwoordig worden digitale vaardigheden gezien als iets wat iedereen zou moeten kunnen, zoals lezen en schrijven (5+6).

Er wordt dus van de burgers verwacht dat zij genoeg digitale vaardigheden bezitten om contact te onderhouden met de overheid. De vraag is of laaggeletterden dit allemaal wel bij kunnen houden. Hoewel laaggeletterden in de afgelopen jaren meer gebruik zijn

(2) Stichting Lezen en Schrijven 2017.

(3) Week van de Alfabetisering 2020.

(4) Wikipedia 2019.

(5) Baay 2015.

(6) Baay 2015, p. 4.

gaan maken van computers, lopen zij alsnog achter op de rest van de samenleving. Uit onderzoek is echter gebleken dat meer dan de helft van de laaggeletterden geen computer gebruikt op werk (7).

Het is ondertussen wel duidelijk dat de wereld van nu bijna niet kan leven zonder technologie. Voor laaggeletterden is dit een groot probleem. Al eerder heb ik beschreven dat laaggeletterden moeite hebben met lezen en schrijven, maar ook met het gebruiken van een computer (8). Voor mensen die moeite hebben met lezen, is het haast onmogelijk om een wettekst te kunnen lezen én te begrijpen. Ook het invullen van formulieren is een groot probleem, omdat dingen vaak moeilijker worden omschreven dan ze zijn. Voor laaggeletterden is het nog moeilijker als die formulieren op de computer moeten worden ingevuld.

Omdat mensen die laaggeletterd zijn zelf geen wetten kunnen lezen, weten zij

"Bovendien maken veel advocaten of juristen vaak veel gebruik van jargon en moeilijke woorden."

waarschijnlijk ook niet wat hun rechten zijn. Het taalgebruik in het wettenboek is zo ingewikkeld, dat juristen er zelf nog wel eens moeite mee hebben. De toegang tot het recht wordt hier beperkt. Het is moeilijk om te weten wat je rechten zijn als je ze niet kan lezen of de informatie niet goed kan verwerken.

Zoals eerder ook al is benoemd, hebben laaggeletterden vaak geen baan of een baan die niet veel betaalt. Hierdoor is het moeilijk om bijvoorbeeld een advocaat in te schakelen als zij een probleem hebben. Bovendien maken advocaten of juristen vaak veel gebruik van jargon en moeilijke woorden. Als een laaggeletterde dan een advocaat in kan schakelen, snapt hij waarschijnlijk toch niet wat er gezegd wordt, omdat alles zo moeilijk wordt verwoord. Ook hier wordt de toegang tot het recht beperkt. Doordat alles tegenwoordig op de computer moet worden ingevuld, wordt het recht van laaggeletterden beperkt. Als zij niet om kunnen gaan met een computer, weten ze ook niet hoe zij een formulier voor huurtoeslag moet worden ingevuld. Hierdoor lopen zij misschien wel heel veel huurtoeslag mis.

Mevrouw Leenstra geeft aan dat veel van haar cliënten het vervelend vinden hoe ingewikkeld de maatschappij tegenwoordig is. Haar klanten geven aan dat het fijner zou zijn als bepaalde formulieren gewoon thuis zouden worden

(7) Baay 2015, p. 8-10.

(8) Stichting Lezen en Schrijven 2017.

gestuurd. Deze formulieren moeten dan wel in “gewoon” Nederlands worden geschreven, anders hebben zij er nog niets aan. Ook geven de cliënten aan dat zij vaak de uitleg van de andere kant van de telefoon niet snappen als zij een vraag hebben ergens over en bellen. “Het levert veel van mijn klanten veel stress op als ze met een advocaat moeten praten. Ze kunnen het vaak niet betalen en omdat advocaten vaak moeilijke en dure woorden gebruiken, zien zij hier tegenop.”

Ik vind dat iedereen gelijke kansen zou moeten krijgen. Het zou niet eerlijk zijn als een gedeelte van de samenleving wel weet wat zijn rechten zijn en een ander gedeelte niet. Als er mensen in Nederland zijn die niet goed kunnen lezen en schrijven, dan moeten deze mensen geholpen worden. De overheid heeft waarschijnlijk meer dan genoeg middelen om deze mensen te helpen. Ik vind dat bedrijven hun best moeten gaan doen om hun taalgebruik aan te passen. Op dit moment zit ik op het hbo en mijn taalniveau is redelijk goed, maar ik heb soms ook moeite met het lezen van bepaalde websites, formulieren en informatie. Als bedrijven zelf het initiatief nemen, wordt het leven voor zoveel mensen ineens een stuk makkelijker.

Ook vind ik dat mensen die laaggeletterd zijn hierbij hulp moeten krijgen. Dat ze een soort van les krijgen

waarbij de kunnen leren lezen en schrijven, maar ook hoe ze een computer kunnen gebruiken. Het zal moeilijk zijn voor deze mensen om hier voor uit te komen, dus het zou goed zijn als ze gemotiveerd worden door de overheid en mensen in hun omgeving. Het is namelijk belachelijk dat deze mensen bang zijn om ergens naar toe te bellen, omdat ze de informatie niet snappen. Ik snap waarom zij bang zijn, maar het zou niet moeten.

Ik heb mevrouw Leenstra ook gevraagd naar haar mening over laaggeletterden en de toegang die zij hebben tot het recht. Zij zegt: “Naar mijn mening is de toegang tot het recht voor laaggeletterden te moeilijk en hier moet verandering in komen. Het is van groot belang dat iedereen in de maatschappij toegang tot het recht heeft, laaggeletterd of niet. Om te beginnen is het van belang dat formulieren van werkgevers, bedrijven, organisaties, de overheid en andere instanties op een begrijpelijke manier worden weergegeven. Dit is hun verantwoordelijkheid. Dat houdt in dat jargon, afkortingen, en onnodig ingewikkelde termen moeten worden vermeden. In plaats daarvan moet er op een manier worden gecommuniceerd die duidelijk en begrijpelijk is. het moet niet zo zijn dat toegang tot het recht alleen weggelegd is voor bepaalde gedeeltes van het volk. Het is ook nog eens zo dat

laaggeletterden vaak minder verdienen. Dit zorgt voor problemen, want dit kan er voor zorgen dat juridische hulp te duur is en daarom niet toegankelijk. Mijn mening is dan ook dat het belangrijk is dat er genoeg wordt geïnvesteerd in de sociale advocatuur, waar laaggeletterden vaak terecht komen.”

De conclusie van dit essay is dat de overheid en bedrijven meer hun best moeten doen om laaggeletterden te helpen. Als zij alleen al hun websites, artikelen en formulieren makkelijker, duidelijker en begrijpelijker zouden maken, komen we al een heel eind.

Brouwer 2016

M. Brouwer, Toegang tot recht – strijd tussen toegankelijkheid en recht, 2016.

Stichting Lezen en Schrijven 2017

‘Laaggeletterdheid in Nederland’, Stichting Lezen en Schrijven 2017, lezenenschrijven.nl.

Week van de Alfabetisering 2020

‘Over laaggeletterdheid’, Week van de Alfabetisering 2020, weekvandealfabetisering.nl.

Wikipedia

‘Digitalisering’, Wikipedia 2019, wikipedia.nl.

Baay 2015

P. Baay, Laaggeletterden: achterblijvers in de digitale wereld?, Stichting Lezen en Schrijven 2015.

Nohla Post
HBO Rechten, 3e jaar

Co-ouderschap en de Wmo

Door Nohla Post

Op 24 januari 2018 heeft mijn jongere zusje, Ylonne Post, een dwarslaesie opgelopen als gevolg van een complicatie tijdens een medische ingreep. Ze was op dat moment net 16 jaar oud geworden en permanent rolstoel gebonden. Door co-ouderschap werd de Wmo vergoeding slechts op haar hoofdverblijf, het huis van haar moeder, toegepast. De wet schrijft voor dat een vergoeding voor het aanpassen van de woning ten behoeve van zelfredzaamheid mogelijk is. De woning van haar vader, waar volgens de wet alleen bezoekrecht nodig is, werd een minimale bijdrage geleverd.

Als gevolg van deze keuze van de WMO ontstonden er hoge kosten voor onze vader. In dit essay zal ik de volgende vraag beantwoorden: Wat zijn de gevolgen voor gescheiden ouders met co-ouderschap op een Wmo-aanvraag voor hun kind met een lichamelijke handicap? Eerst zal ik informatie geven over het proces van een Wmo-aanvraag en hoe dit wordt gedaan in het geval van co-ouderschap. Daarna zal ik uitleggen

wat toegang tot recht inhoudt en hoe dit zich verhoudt tot het onderwerp. Als laatste heb ik een interview gehad met Peter Post, Ylonne's vader, om te kijken hoe hij de Wmo-aanvraagprocedure heeft ervaren.

De Wet maatschappelijke ondersteuning (vanaf hier 'Wmo') is een wet die burgers, door middel van financiële en andere hulp aan te bieden, helpt zelfredzaam te zijn in hun thuissituatie en te participeren in de samenleving. Iedereen met lichamelijke beperkingen is gerechtigd tot hulp van de Wmo, met uitzondering van algemeen gebruikelijke voorzieningen; dit zijn voorzieningen en producten die niet uitzonderlijk voor mensen met een beperking bedoeld zijn en in de algemene verkoophandel verkrijgbaar zijn (1). De reden hiervoor is dat Wmo-voorzieningen prijziger zijn dan algemene gebruikelijke voorzieningen. Om een Wmo-voorziening te ontvangen, moet de burger eerst een aanvraag indienen. Bij veel gemeentes kan een aanvraag online worden ingediend door middel van een formulier. Hierna komt

(1) *Zorgwijzer.nl*.

een professional van de plaatselijke gemeente langs voor een keukentafelgesprek om te onderzoeken wat de problemen in de situatie zijn, en welke voorzieningen er verstrekt moeten worden om de burger zijn of haar zelfredzaamheid te stimuleren. Binnen 10 werkdagen na dit gesprek wordt verslag gemaakt met een bindend advies. Wanneer hieruit blijkt dat de burger in kwestie onvoldoende zelfredzaam is, zal de gemeente een voorstel moeten doen waarin ze voorzieningen aanbieden. Indien de burger het eens is met dit voorstel, zal hij of zij dit voorstel ondertekenen en terugsturen naar de gemeente. Dit ondertekende voorstel wordt dan als een definitieve aanvraag gezien. De gemeente maakt dan binnen twee weken een besluit of zij deze voorzieningen zal verstrekken.

De voorzieningen die de gemeente verstrekt kunnen op twee verschillende manieren geboden worden: hulp in natura of een persoonsgebonden budget (vanaf hier 'pgb'). Bij hulp in natura geeft de gemeente begeleiding en ondersteuning aan de burger middels leveranciers en instellingen die aanbesteed zijn. Bij een pgb wordt een bepaald budget gegeven aan de inwoner, waarmee hij of zij zelf de hulp of de zorg kan betalen. Soms wordt er ook een combinatie gemaakt tussen deze twee manieren, alleen wordt dit enkel toegekend aan burgers op één adres.

Op grond van artikel 1.2.1 sub a Wmo dient de burger die in aanmerking komt voor een Wmo-voorziening, in de gemeente waar hij of zij de aanvraag doet, woonachtig te zijn (2). Indien iemand die op één adres woont, omdat hij of zij zelfstandig woont, een kind is wiens ouders samen zijn of een kind is die enkel bij één ouder woont, creëert dit geen enkel probleem. Indien de burger de voorzieningen toegewezen krijgt, zal zijn of haar zelfredzaamheid gestimuleerd worden en zitten hier geen financiële gevolgen aan vast.

Ik zal mij in dit essay focussen op een kind onder de 18 jaar met gescheiden ouders die co-ouderschap hebben. Voor iemand die op twee adressen woont, zorgt artikel 1.2.1 sub a Wmo voor een nadelig effect; enkel de hoofdverblijfplaats zal worden aangepast. "De gemeente Amersfoort was iets soepeler en vertelde mij dat ze het co-ouderschap wel snapte, je kan maar in een gemeente ingeschreven staan." (3) Dit is het adres waar het kind ingeschreven staat. De ouder, bij wie het kind niet ingeschreven staat, mag een aanvraag indienen zoals in artikel 2.3.1 Wmo benoemd wordt, maar de gemeente zal in dit geval besluiten de voorzieningen niet toe te kennen, omdat het kind niet in dat huis of gemeente ingeschreven staat (4+5).

(2) Artikel 1.2.1 sub a Wet maatschappelijke ondersteuning.

(3) Interview Peter Post.

(4) Artikel 2.3.1 Wet maatschappelijke ondersteuning.

(5) ECLI:NL:CRVB:2010:BO0285.

De financiële kosten van aanpassingen binnens- en buitenshuis zoals een traplift, aangepaste badkamer en een helling bij drempels, komen in deze gevallen volledig bij de ouder te liggen (6). Voor ouders die het financieel niet voor elkaar kunnen krijgen om zelf het huis aan te passen, kan het gevolg hiervan zijn dat het kind enkel op de hoofdverblijfplaats kan wonen.

Toegang tot recht

Toegankelijkheid is een onderwerp dat tot veel onderwerpen van het recht betrekking heeft. De overheid legt de verantwoordelijkheid om toegang tot het recht te verschaffen steeds vaker bij de burger (7). Dit wordt ook wel eens een 'onderhandelingsamenleving' genoemd. Burgers moeten zelf hun belangen waarborgen. Een aanvraag doen bij de gemeente moet nu in bijna elk geval via een online formulier gedaan worden en is vaak alleen in het Nederlands te doen. Ook kan bijvoorbeeld een huwelijk - op basis van een flitsscheiding - zonder rechter ontbonden worden en hoeft er sinds 1 januari 2003 voor kleine verbouwingen geen bouwvergunning meer aangevraagd te worden. Indien een omwonende hier bezwaar op heeft, valt dit onder privaatrecht en moeten de partijen het geschil zelf beslechten.

Deze verantwoordelijk vraagt om kennis en vaardigheden van de burgers waarover niet iedereen beschikt. Door minder kennis of vaardigheden hebben

sommige burgers minder toegang tot het recht dan anderen. Aanvraagprocedures, bezwaarprocedures, geschillen, vergunningen en vele andere procedures vergen een bekendheid van het Nederlandse rechtssysteem. Wanneer een burger deze kennis niet bezit, kan een burger zijn rechtspositie, benodigde middelen, verantwoordelijkheden en specifieke termijnen niet kennen. Als gevolg hiervan ontstaat er een onevenwichtige toegang tot het recht.

Burgers die bij voorbaat al minder toegang tot het recht hebben, zijn burgers die de Nederlandse taal niet goed spreken, digibeet zijn of een visuele, auditieve, lichamelijke of geestelijke beperking hebben. Sommige gemeenten hervormen hun websites om deze toegankelijker te maken voor burgers met een visuele beperking. Ook kunnen aanvragen zowel via een online formulier worden gedaan als telefonisch. Daarnaast zijn formulieren te vertalen naar het Engels of een andere gewenste taal. Op deze manier is de digitalisering van het recht een goede ontwikkeling voor burgers die digitale vaardigheden beschikken. Deze ontwikkeling heeft echter ook negatieve effecten voor burgers die deze vaardigheden niet beschikken.

Aangezien er meerdere manieren zijn waarop het toegang tot recht beperkt kan worden, zijn deze ook op Wmo-aanvragen van toepassing. Ik gaf eerder

(6) *ECLI:NL:RBGEL:2016:3589*.

(7) *RMO, advies 32*.

al aan dat Peter Post verteld werd aan het gemeenteloket dat de aanvraagprocedure doorgaans geen baat had. "Ik kreeg voordat ik mijn aanvraag deed al direct te horen dat Ylonne in principe niet bij mijn huis naar boven hoefde, dat zij enkel bezoekersrecht kreeg omdat ze niet bij mij woonde. Ze stond namelijk bij haar moeder ingeschreven", aldus Peter Post (8).

Peter Post heeft voldoende algemene kennis en wist dat hij verdere informatie in kon winnen. Er zijn echter talloze burgers die niet over deze kennis beschikken - omdat ze laaggeletterd zijn, recentelijk in Nederland zijn komen wonen en de Nederlandse taal niet machtig zijn of gewoonweg niet over voldoende algemene kennis te beschikken - en het gemeenteadvies klakkeloos aannemen. Er werd namelijk op geen enkel moment verteld dat dit enkel een advies was. Hierdoor wordt de toegang tot het recht beperkt als gevolg van de uitspraak van de baliemedewerker.

"In het eerste halfjaar van 2019 waren er maar liefst 1 miljoen Wmo-aanvragen"

Terwijl iedere Nederlandse gemeente de Wmo op ieders manier mag

interpreteren en uitvoeren, is de kennis waarover burgers moeten beschikken ook verschillend bij iedere gemeente. Bij sommige gemeentes is de volledige aanvraagprocedure - met uitzondering van het keukentafelgesprek - digitaal, terwijl andere gemeentes werken met brieven en telefonisch contact. De vraag die dan ook bij Peter Post speelde was: "Hoe moet je weten hoe de wet in elkaar steekt als iedere gemeente verschilt in hoe ze de Wmo interpreteert?"

Tijdens mijn onderzoek naar jurisprudentie met betrekking tot Wmo-aanvragen, stuitte ik op het feit dat er slechts 3 zaken beschikbaar zijn waarin wordt gesproken over 'Wmo' en 'hoofdverblijfplaats' (9). Als ik de term 'co-ouderschap' toevoeg is er enkel één zaak. Hieruit blijkt dat er weinig mensen in beroep gaan indien hun Wmo-aanvraag voor hun tweede verblijfplaats wordt afgekeurd. Er zijn geen cijfers te vinden waarin duidelijk wordt hoeveel burgers op meer dan één woonadres een Wmo voorziening nodig hebben, maar in het eerste halfjaar van 2019 waren er maar liefst 1 miljoen Wmo-aanvragen (10). 184.000 hiervan vallen binnen de lage huishoudinkomensgroep.

Een berekening die op basis hiervan is te maken is dat van deze 1 miljoen, 0,5% van de aanvragen gescheiden ouders betreft met co-ouderschap met een kind met een kind met een beperking.

(8) Interview Peter Post.

(9) Rechtspraak.nl.

(10) CBS.

Dit zal betekenen dat – 50% van deze 5.000 aanvragen – 2.500 aanvragen niet toegekend zullen worden op grond van artikel 1.2.1 sub a Wmo. Een relatief deel hiervan zijn burgers met een laag inkomen en zullen een beroep bij de bestuursrechter niet kunnen bekostigen (11). “Ik had, met de mededeling van de Wmo-medewerker waarin ze aangaf zelf de wet te hebben geïnterpreteerd en mijn dochter de voorzieningen niet wilde toekennen, naar de rechter willen stappen, maar op dat moment had ik al wel het voornemen om samen met mijn partner in Amersfoort te gaan wonen, dus heb ik besloten om het advies van de Wmo-medewerker niet verder op te pakken.” (12)

Een Wmo-aanvraag bij co-ouderschap is een onderwerp dat dichtbij mij staat. Aangezien er in mijn situatie geen voorzieningen zijn toegekend aan de ouder die niet op de hoofdverblijfplaats van het kind woont, wilde ik graag onderzoek doen naar jurisprudentie om erachter te komen of er zaken zijn waarin wel twee huizen voorzieningen toegekend krijgen. Hier is echter – op grond van jurisprudentie en artikelen – nergens een uitzondering op genoemd. Iedere gemeente mag op grond van de Wmo zelf de voorzieningen toekennen op basis van hun interpretatie van de wet. Echter staat er in artikel 1.2.1 sub a Wmo op grond van regelen vast dat ieder enkel één hoofdverblijfplaats mag hebben en dit is door

(11) *Rechtspraak.nl*.

(12) *Interview Peter Post*.

Wmo-medewerkers dus slechts op een manier te interpreteren. Desalniettemin zouden beide ouders naar mijn inzien evenveel toegang moeten hebben tot het recht, al is enkel zodat het kind simpelweg bij beide ouders kan wonen.

CBS

Ruim 1 miljoen mensen met een Wmo maatwerk in 1e half jaar', Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) 9 april 2020 www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2019/49/ruim-1-miljoen-mensen-met-wmo-maatwerk-in-1e-halfjaar

Rechtspraak.nl

Rechtspraak.nl, geraadpleegd op 9 april 2020 www.rechtspraak.nl/Beroepsprocedure,

Rechtspraak.nl

Rechtspraak.nl, geraadpleegd op 9 april 2020 www.rechtspraak.nl/Organisatie-en-contact/Rechtsgebieden/Bestuursrecht/Procedures/paginas/beroepsprocedure.aspx

Zorgwijzer

'Wat is de Wmo?', Zorgwijzer.nl 3 april 2020 www.zorgwijzer.nl/faq/wmo

Gemeente Zeist

zeist.nl mei 2020 www.zeist.nl

Raad voor Maatschappelijke Ontwikkelingen, 'Toegang tot recht', Advies 32, Den Haag: RMO 2004, p. 7-21

P. Post, 6 april 2020, door N. Post

Artikel 1.2.1 onderdeel a Wet maatschappelijke ondersteuning

Artikel 2.3.1 Wet maatschappelijke ondersteuning

Centrale Raad van Beroep 22 september 2010, ECLI:NL:CRVB:2010:BO0285

Rechtbank Gelderland 16 juni 2016, ECLI:NL:RBGEL:2016:3589

Veronique Verschoof
Management in de zorg, 4e jaar

De engel des doods onterecht veroordeeld

Door Veronique Verschoof

‘Onterecht veroordeeld worden’, het overkwam Lucia de Berk. Ze werd veroordeeld voor een levenslange gevangenisstraf en kreeg daarnaast TBS opgelegd. Lucia de Berk wist al die tijd al dat ze onschuldig was. Later bleek dat ze inderdaad daadwerkelijk onschuldig was. Tijdens het herzieningsproces bleek namelijk dat de bewijsvoering in haar zaak niet zuiver was geweest. Naar aanleiding van het herzieningsproces werd ze vrijgesproken. In dit artikel wordt er gekeken naar de toegang en toegankelijkheid tot recht. Dit omdat er destijds sprake was van een oneerlijk proces.

Den Haag. Tijdens haar dienst overlijdt er een baby aan mogelijk onnatuurlijke omstandigheden. Collega's vielen het op dat Lucia veel in de buurt was als er patiënten overleden of gereanimeerd moesten worden (1). Dit kinderziekenhuis diende op 5 september 2001 een aanklacht tegen haar in wegens 5 gepleegde moorden en 5 pogingen tot moord. Op 14 december 2001 werd de

verpleegkundige gevangen genomen (2). Andere ziekenhuizen waar de verpleegkundige heeft gewerkt volgden het kinderziekenhuis en kwamen met mogelijk verdachte sterfgevallen (3).

Op 18 juni 2004 werd ze door het Haagse Gerechtshof veroordeeld tot een levenslange gevangenisstraf en kreeg daarbij TBS opgelegd. Ze werd veroordeeld voor 7 gepleegde moorden en 3 pogingen tot moord. De zaak stond destijds bekend als de zaak van de ‘engel des doods’. Wel was het een ongebruikelijke combinatie van strafeisen, omdat iemand bij levenslang niet meer vrijkomt uit de gevangenis. Door middel van cassatie wordt er uiteindelijk besloten dat de opgelegde combinatie van levenslang en TBS niet mogelijk is en de zaak wordt daardoor terugverwezen naar het hof. Uiteindelijk werd de veroordeling van de levenslange gevangenisstraf in stand gehouden.

Lucia de Berk heeft ten alle tijden volgehouden dat ze onschuldig is. Op

(1) *RTL-nieuws*.

(2) *De Nieuwspaper*, 2013.

(3) *RTL-nieuws*, 2014.

een gegeven moment ontstaat er ook steeds meer twijfel over de zaak. Een wetenschapsfilosoof, Ton Derksen, en een verpleeghuisarts, Metta de Noo, zijn de strijd aangegaan om haar vrij te pleiten (4). De bevindingen die Metta had gedaan legde ze voor aan medici en juristen. Na een tijd kreeg ze het vermoeden dat de gestelde medische diagnoses in deze zaak niet klopten en de procesgang onzuiver was geweest. Ze heeft geprobeerd om het Openbaar Ministerie opnieuw naar de zaak te laten kijken. De reacties bevestigde hier haar twijfels, maar toch lukte dit niet. Door aandacht te zoeken in de publiciteit kwam er steeds meer aandacht voor de zaak. Na het heel intensief bekijken van alle dossiers raakten Ton en Metta ervan overtuigd dat er iemand onterecht voor levenslang was veroordeeld. Uiteindelijk werd er hierdoor een herzieningsverzoek ingediend, zodat de zaak opnieuw bekeken zou worden.

De commissie-Posthumus II is destijds gevraagd om de zaak nogmaals te bekijken. De commissie onderzoekt namelijk zaken op mogelijke dwalingen. De commissie heeft uiteindelijk aan het Openbaar Ministerie geadviseerd om de zaak opnieuw te bekijken, omdat justitie de deskundigen verklaringen niet juist zou hebben geïnterpreteerd en het onderzoek op onvoldoende bewijs zou

zijn berust. Daarnaast zou men bij het OM last gehad hebben van tunnelvisie. Dit omdat er twee jaar voordat de verpleegkundige in het ziekenhuis kwam werken er evenveel sterfgevallen waren geweest (5).

In april wordt de straf van Lucia onderbroken. Destijds was de zaak nog niet eens voorgekomen bij de Hoge Raad, maar de staatssecretaris vond dat er zoveel twijfels waren over haar schuld, dat ze haar zaak in vrijheid mocht afwachten. Na zes en een half jaar kwam Lucia voorlopig vrij, omdat er tijdens het herzieningsproces duidelijk werd dat de bewijsvoering niet zuiver was geweest. Uiteindelijk bleek dat men gekleurd was geweest in plaats van het geven van een deskundige mening, informatie was niet volledig en er was sprake van verschil in wetenschappelijke inzichten. Op 14 april 2010 werd Lucia de Berk door het Hof van Arnhem volledig vrijgesproken. Er waren dus inderdaad geen moorden gepleegd, zoals Lucia de Berk altijd al beweerd had. Dit werd ook bevestigd door drie gehouden onderzoeken door drie internationale instituten. Er was volgens hen namelijk geen sprake van vergiftiging en/of moordachtige handelingen, maar wel van medische onjuistheden. Er was sprake van rechtelijke dwaling (6). Er wordt van rechtelijke dwaling gesproken, wanneer iemand onschuldig vastgezet wordt. Rechtelijke dwaling heeft hele

(4) *RTL-nieuws*.

(5) *RTL-nieuws*, 2014.

(6) *De Noo*, 2013.

grote gevolgen voordegene die onterecht veroordeeld is. Om Lucia de Berk te compenseren voor rechtelijke dwaling heeft de overheid een schadevergoeding betaald, omdat Lucia zes en een half jaar onterecht heeft vastgezeten. De hoogte van de schadevergoeding is nooit bekend gemaakt.

Als verpleegkundige zijn we altijd wel bang om fouten te maken. Bij het toedienen van injecties of infusen worden er medicijnen toegediend en dit moet heel erg precies gedaan worden om ernstige complicaties of de dood hierdoor te voorkomen. Als verpleegkundige wordt er te allen tijde verwacht dat er goed en scherp gehandeld wordt, hierdoor is de druk hoog als er bijvoorbeeld continue veel patiënten aanwezig zijn. Bij het overlijden van een patiënt moet er de volgende dag doorgewerkt worden, omdat dat een deel van het werk is.

"Als verpleegkundige zijn we altijd wel bang om fouten te maken."

Het is goed dat er tuchtrecht is en er door een rechter beoordeeld wordt of medische zaken op de juiste manier uitgevoerd zijn. Door het tuchtrecht is er een controlemechanisme aanwezig op het zorgpersoneel, indien dit nodig wordt geacht.

het OM last gehad hebben van tunnelvisie. Dit omdat er twee jaar voordat de verpleegkundige in het ziekenhuis kwam werken er evenveel sterfgevallen waren geweest.

In april wordt de straf van Lucia onderbroken. Destijds was de zaak nog niet eens voorgekomen bij de Hoge Raad, maar de staatssecretaris vond dat er zoveel twijfels waren over haar schuld, dat ze haar zaak in vrijheid mocht afwachten. Na zes en een half jaar kwam Lucia voorlopig vrij, omdat er tijdens het herzieningsproces duidelijk werd dat de bewijsvoering niet zuiver was geweest. Uiteindelijk bleek dat men gekleurd was geweest in plaats van het geven van een deskundige mening, informatie was niet volledig en er was sprake van verschil in wetenschappelijke inzichten. Op 14 april 2010 werd Lucia de Berk door het Hof van Arnhem volledig vrijgesproken. Er waren dus inderdaad geen moorden gepleegd, zoals Lucia de Berk altijd al beweerd had. Dit werd ook bevestigd door drie gehouden onderzoeken door drie internationale instituten. Er was volgens hen namelijk geen sprake van. Verpleegkundigen zijn de verlengde arm van een arts en de arts is altijd eindverantwoordelijk voor een patiënt. De arts schrijft namelijk medicatie voor de verpleegkundige dient dit toe en laat het controleren door een andere verpleegkundige. In het geval van Lucia de Berk zijn deze controlemechanismes waarschijnlijk

niet goed toegepast. Als ze daadwerkelijk patiënten had vermoord heeft ze haar eigen weg kunnen gaan en dat is uiterst vreemd te benoemen. Wellicht was ze incapabel te noemen, maar de wet Big toetst het handelen elke vijf jaar (7). Dat Lucia de Berk onterecht veroordeeld is, is natuurlijk belachelijk. De juiste feiten zijn blijkbaar in die tijd niet naar boven gekomen en er is dus onjuist geoordeeld. Het is een zeer slechte zaak te noemen, want dat kan men onzeker maken in het werk. Lucia de Berk werd eigenlijk aangevallen en is zomaar in de gevangenis beland. Uiteindelijk bleek ze onterecht veroordeeld te zijn, dus mocht ze haar beroep weer uitoefenen. Echter, er is toen zo'n reputatieschade ontstaan dat iemand het beroep niet meer kan uitoefenen. De passie voor het werk is dan eigenlijk afgenomen en er is dan ook sprake van vrijheidsberoving in zo'n geval.

Toegang tot recht

Wetten en regelingen moeten ervoor zorgen dat iedereen toegang tot recht heeft. Met deze vormen is ervoor gezorgd dat er een basis gelegd is voor de formele toegang tot het recht (8). Garth en Cappalletti zien toegang tot recht als een sociaal recht en een basisrecht waarmee gewaarborgd wordt dat iedereen gelijke toegang heeft tot het rechtssysteem. Volgens hen zou het rechtssysteem niet alleen toegankelijk

moeten zijn, maar zouden de uitkomsten individueel en rechtvaardig moeten zijn. Door gebruik te maken van een rechtssysteem wordt er zowel rechtsbescherming als geschilbeslechting geboden (9). Bij toegang hebben tot recht wordt gebruikmaken van regelingen bedoeld om de rechten te kunnen beschermen. Om dit te kunnen realiseren zijn kennis en vaardigheden van belang om de weg binnen het recht te kennen. Dit is van belang voor zowel degene die het gesprek voert als voor de cliënten zelf (10).

Toegankelijkheid van recht gaat niet alleen over wet- en regelgeving, maar meer over de vraag of burgers daadwerkelijk een beroep kunnen doen op het recht en of ze het recht vervolgens kunnen toepassen. Bij toegankelijkheid van recht staat voornamelijk de gebruiker van het recht centraal. Om toegang tot recht te kunnen verkrijgen moet recht toegankelijk zijn, echter wordt de ongelijkheid altijd wel benadrukt: ongelijke financiële situatie, intellectueel, sociaal en cultureel kapitaal. Klassieke sociologische onderwerpen gegeven antwoord op de vraag hoe recht toegankelijk en bereikbaar gemaakt kan worden voor iedereen (11). Toegang tot recht is volgens Cappalletti en Garth moeilijk te definiëren, maar volgens hen heeft het twee doelen om via het systeem rechten te kunnen halen. Ten eerste moet het systeem gelijk en toegankelijk zijn

(7) Balster, 2020.

(8) Klijn, 2014.

(9) Cappalletti & Garth, 1978.

(10) Vermeulen, 2017.

(11) Cappalletti & Garth, 1977.

voor iedereen en ten tweede moeten de uitkomsten individueel en sociaal rechtvaardig zijn.

Kijkend naar de zaak van Lucia de Berk was de toegang van recht in het geding. Het verkrijgen van een juiste uitspraak worden door wetten en regelingen formeel gezien gewaarborgd en de uitkomsten moeten individueel rechtvaardig zijn, hier was echter geen sprake van. De gestelde medische diagnoses in de zaak klopten niet en de procesgang was onzuiver geweest. Vanwege de aanwezige twijfels is er een herzieningsproces ingang gezet, omdat deskundige verklaringen onjuist geïnterpreteerd zouden zijn. Daarnaast waren de verklaringen gekleurd en was er uiteindelijk onvoldoende bewijs. Uiteindelijk is Lucia de Berk volledig vrijgesproken en er was sprake van rechtelijke dwaling. Lucia de Berk is namelijk onschuldig vastgezet.

De zaak van Lucia de Berk is een onvergetelijke zaak te noemen. De toegang tot een eerlijke uitspraak en tot recht hebben was door dwaling niet mogelijk. Dit is een ernstig gebeurtenis in de geschiedenis van de rechtspraak geweest. Er had destijds veel beter naar het bewijs gekeken moeten worden voordat Lucia de Berk voor de rechter moest komen. Bij verpleegkundigen is er altijd een bepaalde druk aanwezig, daardoor moeten controlemechanismen

goed werken, zodat dit soort zaken niet kunnen ontstaan. Verpleegkundigen werden mogelijk onzeker in hun het uitvoeren van hun werkzaamheden, want Lucia de Berk was immers onterecht veroordeeld. Daarnaast heeft het zes en een half jaar geduurd voordat zij eindelijk haar recht vond. Door dwaling kon ze haar beroep niet meer met vertrouwen uitoefenen. Er is naast reputatieschade na haar vrijspraak ook sprake van verlengde vrijheidsberoving, omdat ze nooit meer haar passie in haar werk kan uitoefenen.

Balster, M. (2020, April 9). Visie verpleegkundige. (V. Verschoof, Interviewer)

Cappalletti & Garth

Cappalletti, M., & Garth, B. (1978). Access to justice: The Newest Wave in the Worldwide Movement to Make Rights Effective. *Buffalaw Law Review*, 180-290.

Cappalletti & Garth

Cappelletti, M., & Garth, B. (1977). Access to justice: The newest wave in the worldwide movement to make rights effective. *Buff.L.Rev.*, 181.

De Noo

de Noo, M. (2013, Maart 9). Licht voor Lucia. Opgehaald van [Luciadeb.nl](http://www.luciadeb.nl/): [http://www.luciadeb.nl/Klijn, A. \(2014\).](http://www.luciadeb.nl/Klijn, A. (2014).)

Stroomversnellingen in de Nederlandse geschilbeslechtingdelta. *Justitiële Verkenningen*, 50.

Paz-Fuchs

Paz-Fuchs, A. (2015). Social security and social welfare: Barriers and retrograde policies, but cause for optimism? *Recht Der Werkelijkheid*, 140-155.

RTL Nieuws

RTL Nieuws. (2014, Maart 27). Lucia de Berk: hoe zat het ook alweer? Opgehaald van [Rtlnieuws.nl](https://www.rtlnieuws.nl/nieuws/artikel/1982276/lucia-de-berk-hoe-zat-het-ook-alweervan): <https://www.rtlnieuws.nl/nieuws/artikel/1982276/lucia-de-berk-hoe-zat-het-ook-alweervan>

Van der Linden

an der Linden, S. (2020, Maart 25). Lucia de B. Opgehaald van [Methodem.nl](https://methodem.nl/criminaliteit/331-lucia-de-b/): <https://methodem.nl/criminaliteit/331-lucia-de-b/>

Vermeulen

Vermeulen, M. (2017, Januari 30). Gebruikers van het recht centraal. Utrecht, Utrecht, Nederland.

